Ազգ
AZG
armenian newspaper

Օգոստոս 22
1992
Շաբաթ

երկօրեայ թերթ
Բ տարի, թիւ 75 (167)
գինը 2 ռ.

Երեւան 375010
Հանրապետութեան 47

դասիչ 69149

հեռ. 581841, ֆաքս 562941, տելեքս 243266 CPIRI SU

ՀԱԲ-ի նախկին հրամանատարը Նոյեմբերյանի շրջանի պարետ

Հայաստանի պաշտպանության նախարարի հրամանագրով Հայկական ազգային բանակի նախկին հրամանատար Ռազմիկ Վասիլյանը նշանակվել է հանրապետության Նոյեմբերյանի շրջանի եւ Նոյեմբերյան շրջկենտրոնի պարետ: Ինչպես հաղորդեցին «ԻՖ»-ին Հայաստանի պաշտպանության նախարարության մամուլի կենտրոնում, այդ որոշումն ընդունվել էր հաշվի առնելով Ռ. Վասիլյանի գիտելիքները եւ փորձառությունը, նա կարող է օգտակար լինել այդ պաշտոնում: Ավելի վաղ Ռ. Վասիլյանը գլխավորում էր Հայկական ազգային բանակը, որը 1990 թ. Գերագույն խորհրդի որոշմամբ կազմալուծվել էր, իսկ ինքը մի խումբ համախոհների հետ միասին ձերբակալվել: Ազատ արձակվելուց հետո աշխատել է պաշտպանության նախարարության համակարգում: ■

Բորիս Ելցինը Մոսկվայում հանդիպեց Լեւոն Տեր-Պետրոսյանի հետ

Ռուսաստանի նախագահը մտահոգ է հայ-ադրբեջանական հակամարտության ծավալումով

Երեկ Կրեմլում Ռուսաստանի նախագահ Բորիս Ելցինը հանդիպում է ունեցել Հայաստանի նախագահ Լեւոն Տեր-Պետրոսյանի հետ: Անդրկովկասի շրջանում ընստեղծված իրավիճակը քննարկելու ժամանակ Բ. Ելցինը խոր մտահոգություն է հայտնել Ադրբեջանի եւ Հայաստանի միջեւ հակամարտության ծավալման կապակցությամբ, հաղորդեց նախագահի մամուլի քարտուղար Վ. Կոստիկովը:

Հանդիպման արդյունքներով ստորագրվել է Հայաստանի տարածքում տեղակայված Ռուսաստանի Դաշնության զինված ուժերի իրավական կարգավիճակի մասին պայմանագիրը, ինչպես նաեւ փոխադարձ հետաքրքրություն ներկայացնող միջազգային հարաբերությունների խնդիրների վերաբերյալ քաղաքական խորհրդակցությունների մասին համաձայնագիրը:

Հանդիպմանը մասնակցել են Ռուսաստանի կառավարության նախագահի պաշտոնակատար Եգոր Գայդարը, պետքարտուղար Գենադի Բուրբուլիսը, պաշտպանության նախարար Պավել Գրաչովը եւ արտգործնախարար Անդրեյ Կոզիրեւը:

Երբ այս հանդիպման մասին մանրամասն տեղեկություններ իմանալու ակնկալիքով զանգահարեցինք հանրապետության նախագահի մամուլի ծառայություն, պարզվեց, որ նրա աշխատակիցները բանից անտեղյակ էին:

Նույն օրը բանակցություններ տեղի ունեցան Ռուսաստանի վարչապետի պաշտոնակատար Եգոր Գայդարի եւ Հայաստանի վարչապետ Խոսրով Հարությունյանի միջեւ: Հանդիպման արդյունքում ստորագրվեցին սպառազինությունների եւ ռազմական տեխնիկայի մեկման եւ արտադրության ոլորտում համագործակցության, ինչպես նաեւ զինված ուժերի փոխգործողության եւ նյութական ապահովման սկզբունքների մասին պայմանագրերը:

Ե. Գայդարի խոսքերով, կողմերը քննարկել են *«խնդիրների լայն շրջանակ եւ նախապատրաստել փաստաթղթեր, որոնց թվում է 1993 թ. առեւտրատնտեսական պայմանագիրը, ինչպես նաեւ սեփականությանը, քաղաքացիների իրավունքներին, ռուբլու գոտում հաշվարկների կարգին վերաբերվող համաձայնագրերը»*: Պայմանավորվածություն է ձեռք բերվել ստորագրել այդ փաստաթղթերը սեպտեմբերի վերջին:

«ԻՖ»-ին տված հարցազրույցում Խ. Հարությունյանը նշել է, որ հայկական կողմը *«բավարարված է բանակցությունների արդյունքներից»*: Ե. Գայդարը եւ Խ. Հարությունյանը ժխտական պատասխան են տվել «ԻՖ»-ի թղթակցի այն հարցին, թե բանակցությունների ժամանակ քննարկվե՞լ է Ռուսաստանի կողմից Թուրքիային 300 միլիոն դոլարի արժողությամբ սպառազինությունների հավանական առաքման հարցը: ■

Ստորագրվեց հայ-նախիջեւանյան համաձայնագիր

Օգոստոսի 20-ին Նախիջեւանի ինքնավար հանրապետության տարածքում տեղի է ունեցել Հայաստանի եւ Նախիջեւանի պատվիրակությունների հանդիպումը, որը հրավիրվել էր ադրբեջանական կողմի նախաձեռնությամբ: Հայկական պատվիրակությունը գլխավորել է պետնախարար Ռուբեն Շիրինյանը, ադրբեջանականը՝ Նախիջեւանի փոխվարչապետ Ալեքսեր Սադիխովը:

Ինչպես երեկ Նախարարների խորհրդում կայացած բրիֆինգի ժամանակ լրագրողներին հայտնեց պրն. Շիրինյանը, հանդիպման ընթացքում ստորագրվել է մի փաստաթուղթ, համաձայն որի էլեկտրաէներգիայի հոսքը Հայաստանից Նախիջեւան երեկ վերականգնվել է:

Հանդիպման ընթացքում քննարկվել է նաեւ Մինջեւան-Շարուր-Դասխ երկաթգծի բացման հարցը: Ստորագրված փաստաթղթի համաձայն, երկաթգիծը կգործի որոշ վնասված տեղամասերը վերականգնելուց եւ աշխատանքները կարգավորելուց հետո՝ լավագույն դեպքում օգոստոսի 26-ին: Հայաստանի Հանրապետությունը եւ Նախիջեւանի ինքնավար հանրապետությունը պարտավորվել են անհրաժեշտ միջոցներ ձեռնարկել երկու հանրապետությունների միջեւ ռազմական գործողությունները դադարեցնելու, բեռնափոխադրման անվտանգությունն ապահովելու, էներգետիկ համակարգի եւ գյուղատնտեսական աշխատանքների անվտանգությունն ապահովելու նպատակով: Համաձայն նույն փաստաթղթի, սեպտեմբերի մեկից կգործի նաեւ Մինջեւան-Կապան երկաթգիծը: Մինչեւ սեպտեմբերի մեկը Իջեւանում կկայանա հանդիպում, որտեղ կքննարկվի Աղստաֆա-Իջեւան երկաթգծի բացման հարցը:

Ձեռք բերված պայմանավորվածությունն իրականացնելու համար, ինչպես նշեց պրն. Շիրինյանը, առաջին հերթին անհրաժեշտ է, որ հակամարտ կողմերը դադարեցնեն ռազմական գործողությունները: *«Առաջին հերթին տնտեսությունն է որոշում քաղաքականությունը, եւ ժամանակն է, որ գործի դրվեն տնտեսական մեխանիզմները»*, ասաց նա: Ըստ պրն. Շիրինյանի, Նախիջեւանն ինքը շահագրգռված է համաձայնագրերի իրագործման մեջ, պարզապես Ադրբեջանն այսօր ամբողջովին չի վերահսկում իր զինված ջոկատների գործողությունները: Ստորագրված համաձայնագրով նախատեսվում է նաեւ ստեղծել հայ-ադրբեջանական համատեղ հանձնաժողով, որը կաշխատի Թբիլիսիում եւ կզբաղվի երկաթուղային բեռների անվտանգության եւ անձեռնմխելիության ապահովման հարցերով:

Ի դեպ, նախատեսվում է, որ բեռնափոխադրման բնագավառում կիրականացվի երկուստեք վերահսկողություն:

Իհարկե, սա նման բնույթի առաջին համաձայնագիրը չէ, եւ շատ ու շատ նման համաձայնագրեր այդպես էլ մնացել են թղթի վրա: Արդյոք սա և՞ս կարժանանա նախորդների բախտին: Ժամանակը ցույց կտա: Այսպես թե այնպես, Հայաստանն արդեն կատարել է առաջին քայլը՝ վերականգնելով էլեկտրաէներգիայի առաքումը Նախիջեւան:

Ա. Բ.

Պաղեստինցիները կամակոր

Առաջիկա շաբաթ Վաշինգտոնում սկսվելու են արաբ-իսրայելյան բանակցությունները, որտեղ ակնկալվում է որոշակի առաջադիմություն, նկատի ունենալով Իսրայելի նոր վարչապետ Ռաբինի հաշտվողական հայտարարությունները: Սակայն, վերջին պահին ծագեցին դժվարություններ, երբ Իսրայելի իշխանությունները քաշքշուկի տեղիք տվեցին գրավյալ հողերից Հորդանանի վրայով Ս. Նահանգներ մեկնել պատրաստվող պաղեստինցի ներկայացուցիչների հանդեպ: Պաղեստինյան պատվիրակության պետը՝ տիկին Հանան Աշրաուին հայտարարեց, թե իրենք չեն մասնակցելու բազմակողմ բանակցություններին, բողոքելով իսրայելցիների վարմունքի դեմ: Մյուս կողմից, Իսրայելի գլխավոր թերթերը վերջին օրերին հայտնում են, թե Ռաբինի կառավարությունը մտադիր է լուրջ զիջումների ինչպես պաղեստինյան ինքնավարության, այնպես էլ նույնիսկ սիրիական Գոլանի բարձունքների հարցում: ■

Բուշը խոստումներ է տալիս

Հանրապետական կուսակցության երեկ կայացած նախընտրական համաժողովը որոշ մղում տվեց նախագահ Ջորջ Բուշի ժողովրդականությանը, որ համեմատած դեմոկրատական կուսակցության թեկնածու Բիլ Քլինտոնի արդյունքներին խիստ ցածր էր: Ամերիկյան ձեւի տոնակատարություններով, դրոշակներով, երաժշտությամբ, պլակատներով եւ փուչիկներով զեղուն հավաքին գլխավոր ճառախոսն էր, բնականաբար, Ջորջ Բուշը: Նա հայտարարեց, պատասխանելով դեմոկրատների քննադատություններին, թե իր արտաքին քաղաքականությունն անթերի էր իր իշխանության օրերին էր, որ սառը պատերազմն ավարտվեց, Միջին Արեւելքի խաղաղության խոսակցություններն սկսվեցին եւ Ծոցի պատերազմը հաղթանակով պսակվեց: Հանրապետական թեկնածուն խոստացավ ամերիկյան ժողովրդին ամենից առավել հետաքրքրող բանը՝ հարկերի կրճատումներ, պետական ծախսերի եւ բյուրոկրատական ապարատի նվազեցում: Նա խոստացավ նաեւ *«բազմաթիվ փոփոխություններ իր վարչության եւ գործունեության մեջ»*: Այնուհանդերձ, քաղաքական դիտորդների կարծիքով, եթե մինչեւ առաջիկա նոյեմբեր Մ. Նահանգների տնտեսությունը անակնկալ եւ կտրուկ ամ չարձանագրի, Բուշի վերընտրվելու հավանականությունը փոքր կլինի: ■

Հայաստանը դիմել է ՄԱԿ-ի Անվտանգության խորհրդին

Օգոստոսի 20-ին ՄԱԿ-ում Հայաստանի ներկայացուցիչ Ալեքսանդր Արզումանյանը մի նամակով դիմել է ՄԱԿ-ի Անվտանգության խորհրդի նախագահին, որտեղ արտահայտված է Հայաստանի խնդրանքը՝ շտապ կարգով հրավիրել Անվտանգության խորհրդի նիստ, որտեղ կքննարկվի Լեռնային Ղարաբաղի իրադրությունը եւ միջոցառումներ կձեռնարկվեն իրավիճակը կարգավորելու համար:

Նամակում նկարագրվում են Լեռնային Ղարաբաղի եւ Հայաստանի սահմանամերձ շրջանների վերջին իրադարձությունները՝ մասնավորապես «Գրադ» կայանքների եւ ռազմական օդուժի կիրառումը խաղաղ բնակավայրերի դեմ, Գորիսի շրջանի ռմբակոծումը Cy-25 ռազմական ինքնաթիռներից, Հայաստանի սահմանի խախտում, Օրջոնիկիձե (Վահան) գյուղի գրավման փորձը եւ այլն: Դրանից հետո խոսվում է այն փաստերի մասին, որոնք հակամարտության կարգավորման նպատակով առ այսօր իրականացրել է ԵԱՀԽ-ը: Նշվում է, որ այդ փաստերն առայժմ լուրջ հաջողությունների չեն հասցրել:

Նամակում առաջարկվում է, որպես հակամարտության կարգավորման առաջին քայլ, Լեռնային Ղարաբաղ ուղարկել ՄԱԿ-ի դիտորդների խումբ, որը տեղում կծանոթանա իրավիճակին եւ կնպաստի կրակի դադարեցման մասին համաձայնության ձեռքբերմանը: Դրանից հետո, ինչպես պահանջում է Հայաստանը, պետք է ՄԱԿ-ի խաղաղարար ուժեր տեղաբաշխել ինչպես Լեռնային Ղարաբաղում եւ նրա շուրջ, այնպես էլ հայ-ադրբեջանական սահմանի ամբողջ երկայնքով: Այդ ուժերը կարող են գործել ինչպես ՄԱԿ-ի, այնպես էլ՝ ԵԱՀԽ-ի կամ այլ միջազգային կազմակերպությունների շրջանակներում: Նամակի վերջում մեկ անգամ եւս խնդրվում է շտապույթ Անվտանգության խորհրդի նիստ հրավիրել:

Միաժամանակ երեկ Հայաստանի Հանրապետության արտգործնախարար Րաֆֆի Հովհաննիսյանը մի նամակ է ուղարկել Մարիո Ռաֆայելլիին, որտեղ մասնավորապես խոսվում է վերջինիս՝ Հայաստան կատարվելիք այցի վերաբերյալ: Նամակում արտահայտվում է Հայաստանի հավանությունն ու աջակցությունը ԵԱՀԽ Մինսկի խմբի վերջին հանդիպման ժամանակ արտահայտված 60-օրյա զինադադարի կոչի վերաբերյալ:

ԱՐՄԵՆ ԲԱՂԴԱՍԱՐՅԱՆ

Կապանում եւ Գորիսում մարդկային զոհեր

Գորիս. Օգոստոսի 20-ին «Գրադ» կայանքներից սաստիկ հրետակոծության են ենթարկվել Գորիս քաղաքն ու Խնձորեսկ, Տեղ, Կոռնիձոր եւ Վաղատեն գյուղերը: Կան մեծ ավերածություններ: Հատկապես տուժել են Գորիսն ու Կոռնիձորը: Խնձորեսկում զոհվել է մեկ, իսկ շրջկենտրոնում՝ չորս մարդ: Բավականին շատ է վիրավորների թիվը: Երեկ համեմատաբար հանգիստ է եղել:

Կապան. Երեկվա ընթացքում շարունակվել է Կապան քաղաքի եւ սահմանամերձ գյուղերի հրետակոծումը, որի հետեւանքով զոհվել է մեկ եւ վիրավորվել 10 մարդ: Քաղաքում եւ սահմանամերձ գյուղերում մեծ թվով ավերածություններ կան:

Նոյեմբերյան. Ավտոմատ զենքերից երեկ կրակել են Կոթի գյուղի վրա: Զոհեր եւ վիրավորներ չկան: Իրադրությունը մնում է լարված, քանի որ հակառակ կողմում տեղի են ունենում զինված խմբերի տեղաշարժեր:

Վայք. Երեկ հարաբերական անդորր էր: Ավտոմատային եւ գնդացրային կարճատեւ կրակոցներ են եղել Խնձորուտ, Նոր Ջնաբերդ եւ Բարձրունի գյուղերի ուղղությամբ: Տուժածներ չկան:

Վարդենիս. Երեկ հրետանային փոխհրաձգություն է տեղի ունեցել: Խփվել է հակառակորդի մեկ զրահամեքենա: Մեր կողմում ավերածություններ եւ զոհեր չեն եղել: ■

Նախիջեւանը մտադիր է վերահսկել ամբողջ սահմանը

Մինչեւ սեպտեմբերի 1-ը Նախիջեւանի ղեկավարությունը մտադիր է իր վերահսկողության տակ առնել ինքնավարության բոլոր սահմանները: Ինչպես հայտնի դարձավ «ԻՖ»-ին իրազեկ աղբյուրներից, այդ նպատակով Նախիջեւանի ղեկավարությունը վերջերս հաստատել է սահմանապահ մարմինների հաստիքային կառուցվածքը: Նախիջեւանի սահմանապահ ջոկատի թվակազմը մոտ 3 հազար է եւ այն կհամալրվի միայն Նախիջեւանի եւ Ադրբեջանի քաղաքացիներով: Նախիջեւանի ղեկավարությունը պնդում է, որպեսզի շրջանից հեռացող ռուսաստանցի սահմանապահները թողնեն ամբողջ ռազմական գույքը եւ մարտական տեխնիկան:

Ինչպես հաղորդեցին «ԻՖ»-ին պետական սահմանի պաշտպանության միջպետական կոմիտեում, ինքնավարության իշխանությունները եւ Ռուսաստանի ներկայացուցիչները պայմանավորվածության են ձեռք բերել այդ հարցի վերաբերյալ: ■

Ադրբեջանը եւ Ռուսաստանը բարեկամ

Ադրբեջանի նախագահ Աբուլֆազ Էլչիբեյը Բաքվի հեռուստատեսությամբ ելույթ ունենալով նշել է, թե *«Ադրբեջանը եւ Ռուսաստանը երբեք չեն լինի հակառակ կողմեր»*: Ըստ նրա, ներկայումս փորձագետների մակարդակով մշակվում են Ադրբեջանի եւ Ռուսաստանի միջեւ բարեկամության, համագործակցության եւ փոխադարձ անվտանգության մասին պայմանագրերի սկզբունքները: ■

Մազովեցկին ՄԱԿ-ի կողմից առաքվեց Բոսնիա

Լեհաստանի նախկին վարչապետ Թադեուշ Մազովեցկին երեկ հասավ Բոսնիա՝ ՄԱԿ-ի կողմից հատուկ ստուգումներ անցկացնելու այնտեղ գտնվող համակենտրոնացման ճամբարներում, որտեղ հազարավոր կալանավորներ, մեծ մասամբ սերբերի կողմից ձերբակալված, անմիջներ շարունակ պահվում են անմարդկային պայմաններում: Երեկ մայրաքաղաք Սարաեւոն ականատես դարձավ ամենակատաղի ռմբակոծումների, որոնք դժոխային թափով վերսկսվել էին նախորդ գիշեր: Ռմբակոծվել են նախագահական պալատը եւ շուկաները: Մինչեւ երեկ երեկո սպանվել էին 4 եւ վիրավորվել 30 հոգի: Երեկ նշանառու կրակ բացվեց նաեւ օդանավակայանում տեղակայված ՄԱԿ-ի խաղաղապահ ուժերի վրա, վիրավորվեցին մի քանի ուկրաինացի զինվորներ: Երեկ այնտեղ հասավ ՄԱԿ-ի զորքերի հրամանատարներից մի պատգամավորություն՝ պարզաբանելու համար կապույտ սաղավարտակիրների բարոյական կորուստը, որ շատ ընկած է, նկատի ունենալով, որ ՄԱԿ-ի զորքերը իրավունք չունեն պատասխան կրակ բացելու: ■

digitised by A.R.A.R.@

Հանրապետության փոխնախագահը սկսում է իր գործունեությունը

Ինչպես օգոստոսի 20-ի ժամուլի ասուլիսում նշեց հանրապետության փոխնախագահ Գագիկ Հարությունյանը, վարչապետի պարտականությունները կատարելով այնպիսի մի ժամանակահատվածում, երբ հանրապետությունը էներգետիկ ճգնաժամի շեմին էր կանգնած, իսկ տնտեսության վիճակը կարելի էր անմխիթար համարել, պարզապես փոխնախագահի ֆունկցիաների իրականացման համար ժամանակ չէր մնում:

Իսկ վերջին ամիսների ընթացքում ավելի ակնհայտ էր դառնում հանրապետության փոխնախագահի անհրաժեշտությունը հատկապես ներքաղաքական այնպիսի բնագավառների կարգավորման եւ հստակեցման հարցերում, ինչպիսիք գործադիր եւ օրենսդիր մարմինների միջեւ նորմալ փոխհարաբերությունների ստեղծումն է եւ պետական տեղեկատվական քաղաքականության ծավալումը:

Ահա այս հանգամանքներից ելնելով էլ խնդիր դրվեց, որ փոխնախագահն անցնի իր անմիջական պարտականությունների կատարմանը:

Որո՞նք են դրանք: Ինչպես հայտնի է, *«Հայաստանի Հանրապետության նախագահի մասին»* օրենքով փոխնախագահի համար աշխատանքային գործունեության բնագավառները չեն կոնկրետացվում, եւ այն որոշում է նախագահը՝ ելնելով իրադրությունից եւ ծագող այս կամ այն հարցի հրատապությունից: Ներկա դրությամբ դրանք հիմնականում հինգն են՝ Գերագույն խորհրդի եւ կառավարության հետ նախագահի աշխատակազմի անմիջական կապերի ապահովումը եւ կարգավորումը, «Հայաստան» հիմնադրամի աշխատանքներին հետեւելն ու աջակցելը, լրատվական-քաղաքական հարցերում հստակություն մտցնելը եւ արտաքին քաղաքականության բնագավառում միասնական պետական մոտեցումների ապահովումն ու ներկայացումը:

Հանրապետության փոխնախագահի իրավասությանը տրված այս խնդիրների պարզ թվարկումն անգամ հույս է ներշնչում, որ իսկապես մեծամասամբ անորոշ վիճակում հայտնված այդ աշխատանքներում վերջապես դրական տեղաշարժեր կարձանագրվեն: Եւ հավանաբար այսուհետ ականատես չենք լինի հանրապետության ներքին եւ արտաքին քաղաքականության հարցերում անհաջողությունների պատճառները պարզելիս նախագահի եւ խորհրդարանի փոխադարձ, հիմնականում անհասցե մեղադրանքներին, ինչպես նաեւ ստիպված չենք լինի հերթական անգամ քաղաքական ճակատում մեր պարտության փաստը գրանցել:

Փոխնախագահի խոսքերից կարելի էր եզրակացնել, որ հատկապես պետական լրատվության կարգավորման բնագավառում լուրջ եւ մեծածավալ գործունեություն է ծավալվում տեղեկատվության կուտակման եւ հաղորդման, քաղաքության ճիշտ կազմակերպման հարցերում մեծ տեղ է հատկացվելու փաստերի կուտակմանը եւ դրանց հիման վրա բազմաբնույթ վերլուծական աշխատանքների կատարմանը:

Ուշադրության կենտրոնում է գտնվելու նաեւ ընթացիկ իրադարձությունների վերլուծությունը, առանց որի անհնար է պետական ճիշտ քաղաքականություն վարելը:

Փոխնախագահը նշեց, որ Ղարաբաղյան կոնֆլիկտի կարգավորման հարցում ինքը մեծ կարեւորություն է տալիս ՄԱԿ-ի եւ ԵԱՀԽ-ի ջանքերին, բայց, նրա կարծիքով, այդ կազմակերպությունների ներկայացուցիչների կարճատեւ ժամանումները հնարավորություն չեն ընձեռում ճիշտ կարծիք կազմել շրջանում կատարվող իրադարձությունների վերաբերյալ: Ըստ նրա, երբ Հայաստանում, Արցախում եւ Ադրբեջանում գործեն միջազգային մշտական դիտորդներ, ապա կեղծ լրատվության հիման վրա աշխարհով մեկ տարածվող հակահայկական քաղաքականությունը ոչ մի արդյունք չի տա:

Հ. Պ.

Հանկարծակի այցելություն Թուրքիայից Հայաստան

Խմբագրությունը վերջին շաբաթվա ընթացքում ամեն օր Թուրքիայից տեղեկանում էր, որ Թուրքիայի արտգործնախարարությունը բծախնդրությամբ քննում էր, թե «այս օրերին դիվանագիտական բարձր մակարդակով Հայաստան կատարվելիք այցելությունը որքանո՞վ է նպատակահարմար»:

Հիշեցնենք, որ մինչ օրս Թուրքիայից Հայաստան կատարված պետական այցելություններից ամենաբարձրը եղել էր Մոսկվայում Թուրքիայի դեսպան Վոլքան Վուրալինը: Այս անգամ ծրագրվում է ուղարկել Թուրքիայի արտգործնախարարության երկկողմ հարաբերությունների գծով պատասխանատու, փոխնախարարի տեղակալ Բիլգեն Ունանին, որը չունենալով հանդերձ նախարարի դիվանագիտական աստիճան, ավագ դեսպանի մակարդակից ավելի բարձր է:

Ըստ մեզ հասած տվյալների, այս պաշտոնական այցելությունը, բացի սառը հարաբերությունները ժամ առաջ հալեցնելու միտումից, ունի նաեւ շատ ավելի հետաքրքրական մի նպատակ՝ Հայաստանին էներգիա վաճառելու առաջարկը:

Բիլգեն Ունանի այցելության ծրագիրը, «Հյուրրիյեթ»-ի օգոստոսի 18-ի համարում թերթի գլխավոր խմբագիր-քաղաքական մեկնաբան Էրթուղրուլ Օզքյոքի հոդվածի նյութ դառնալով, այլեւս դադարեց գաղտնիք լինելուց: Այն որոշ կրճատումներով թարգմանաբար ներկայացնում ենք ձեր ուշադրությանը:

«... Մեր առջեւ է Հայաստանի ատոմակայանի վերաբացման վերաբերյալ չափազանց կարեւոր մի հարց: Մի շարք մասնագետներ սրա վերաբացվելու եւ, աստված մի արասցե, փչանալու դեպքում հնարավոր են համարում, որ Չեռնոբիլից շատ ավելի վտանգավոր ավերներ կգործվեն:

Հակառակ այս վիճակին, Երեւանից տեղեկանում ենք, թե ատոմակայանը վերաբացելու նպատակով աշխատանքներ են տարվում, որն ըստ արտասահմանյան որոշ լրատվական գործակալությունների, հավանական է, որ աշխատեցվի գերմանացի մասնագետների կողմից:

Մինչդեռ Թուրքիան այս ատոմակայանի վերաբացման աշխատանքներին չի հետեւում:

Առանձնապես լավ բան չի խոստանում նաեւ այն, որ ատոմակայանը գերմանացիներն են աշխատեցնելու: Չմոռանանք նաեւ, թե հայերն այս ատոմակայանի շնորհիվ կարող են միջուկային զենք ձեռք բերել: Սրա հավանականությունն անգամ Թուրքիային մտահոգում է:

Ենթադրվում է, թե Բիլգեն Ունանն իր այցելության ընթացքում այս հարցերի մասին պիտի խոսի:

Այդ դեպքում էլեկտրականություն տվեք

Իհարկե, սրա դեմ հայ ղեկավարներն ամենայն հավանականությամբ դնելու են մի պահանջ. ուրեմն մեզ էլեկտրականությամբ ապահովեք:

Միեւնույն ժամանակ հավանական է, որ Հայաստանի կողմից ցամաքային ճանապարհը բացելու առաջարկ նույնպես լինի, ինչը վերջին ժամանակներս Թուրքիային ոչ պաշտոնական ճանապարհներով հուշում էր Ամերիկան:

Թուրքիան իրականում կողմ է նման առաջարկներին: Սակայն նրա ամենամեծ հարցը Հայաստանի եւ Ադրբեջանի միջեւ պատերազմական վիճակն է: Թուրքիան Ադրբեջանին դժվար կացության մեջ գցելու քայլերից խուսափում է, մանավանդ, երբ Լեռնային Ղարաբաղում շարունակվում են հայերի բռնագրավումները:

Ահավասիկ այս պատճառով Ունանը Երեւանի ղեկավարներին պիտի ասի, թե այլեւս վերջ տվեք այս պատերազմական վիճակին: Ետ քաշվեք ձեր բռնագրաված հողերից: Մենք էլ ձեզ հետ կապերն ավելի կզարգացնենք:

Երբ այս ուղղությամբ Երեւանից դրական ազդանշաններ ստացվեն, ենթադրում եմ, որ Թուրքիայի քաղաքականությունը բավական կփոխվի:

Թուրքիան Հայաստանին էլեկտրականություն տալով եւ սահմանային դուռը բացելով արդյոք չի՞ զորացնելու խաղաղության համար տարվող աշխատանքները: Սրանց մասին պետք է լրջորեն մտածել:

Ինչպես է գնալու

Բիլգեն Ունանն այս օրերին Երեւան ո՞ր ճանապարհով է գնալու: Այս պահին հնարավոր է միայն Մոսկվայի վրայով: Սրա փոխարեն կարելի է մտածել այլ ճանապարհ:

Իրականում Թուրքիայի եւ Հայաստանի միջեւ գոյություն ունի ցամաքային ճանապարհ, որը հազվադեպ է օգտագործվում: Օրինակ, որոշ ամերիկահայ գործարար մարդիկ *(Խոսքը Հրայր Հովնանյանի մասին է.– խմբ.)* այստեղով անցան Հայաստան: Որոշ մարդասիրական օգնությունների համար էլ արտոնություն տրվեց այս սահմանային դռնից մուտք գործելու Հայաստան:

Հիմա Բիլգեն Ունանն էլ պիտի կարողանա օգտագործել այս ճանապարհը: Սակայն հարց է ծագում, թե Թուրքիան չի՞ կարող իր բարձր մակարդակի դիվանագետներից մեկին Երեւան ուղարկել ուղիղ ինքնաթիռով»: *(Հիշեցնենք, որ Սեւծովյան համագործակցության Ստամբուլի համաժողովին Հայաստանի պատվիրակությունը ուղիղ գծով էր մեկնել՝ ARMENIA մակագրությամբ եւ եռագույն դրոշով ինքնաթիռով, որը տպավորություն էր գործել.– խմբ.):*

Այսպիսով, Հայաստանի ղեկավարներին բացեիբաց ներկայացվում են դեռեւս խաղացվելիք քարտերի անունները: Հանդիպումը կայանալու է առաջիկա մեկ-երկու օրերին: Ի՞նչ կտա այն, ի՞նչ կդնենք մենք բանակցությունների սեղանին, ցույց կտա ժամանակը: Արդյոք սա Թուրքիայի հերթական հետախուզական քայլը չէ՞, ստուգելու, թե մենք ինչո՞ւմ եւ ինչքանո՞վ ենք զիջելու: Այնուամենայնիվ, հայ-թուրք հարաբերություններում ցանկացած հանդիպում օգտակար է:

ՌԱՖՖԻ ՀԵՐՄՈՆ ԱՐԱՔՍ

Վերադարձ՝ ցուցահանդեսով

Սամվել Սեւադայի սաների գործերը մանկական պատկերասրահում

Երեկ ժամը 14-ին Հայաստանի մանկական ստեղծագործության թանգարանում հանդիսավոր պայմաններում բացվեց Լոս Անջելեսի Sevada Art Studio-ի սաների առաջին ցուցահանդեսը հայրենիքում: Սրահը լեփ-լեցուն էր: Արվեստագետներից, մանկավարժներից ու լրագրողներից զատ մեծ թիվ էին կազմում երեխաները, որոնք եկել էին անձամբ տեսնելու իրենց ամերիկահայ հասակակիցների վրձնած նկարները: *«Սամվել Սեւադան մեր այն եզակի արվեստագետներից է, ովքեր Ամերիկա տեղափոխվելուց հետո շարունակում են զբաղվել իրենց գործով»*, իր բացման խոսքում նշեց Մանկական կենտրոնի տնօրեն Հենրիկ Իգիթյանը:

Այդ գործը դեռ այստեղ՝ Հայաստանում, նկարելն էր եւ փոքրիկներին նկարել սովորեցնելը: Այնտեղ, Լոս Անջելեսում եւս, նա իր շուրջը համախմբեց օժտված հայ մանուկներին եւ նրանց հետ սկսեց նպատակասլաց աշխատել: Արդյունքը երկար սպասեցնել չտվեց. անցյալ տարի Փասադենայում բացված «Աշխարհն իմ աչքերով» խմբակային ցուցահանդեսը երեւույթ էր ոչ միայն ամերիկահայ, այլ նաեւ ամերիկյան մշակութային կյանքում: «Լոս Անջելես Թայմզ»-ը, մյուս թերթերը չհապաղեցին գրելու հայ փոքրիկների հաջողությունների ու նրանց ներկայացրած ուրույն «աշխարհի» մասին:

Ստուդիայի 55 սաների մոտ ութսունյակ աշխատանքները Երեւան է բերել ինքը՝ ստուդիայի հիմնադիր, շնորհալի գեղանկարիչ եւ բանաստեղծ Սամվել Սեւադան: Նա իր ելույթում հայտնեց, որ *«Այս ցուցահանդեսն այստեղ է բերել իր երեխաների հանձնարարությամբ»*: Մասնակից երեխաներից շատերը ընդամենը մի քանի տարի առաջ են տեղափոխվել Ամերիկա: Ուստի նրանց նկարներում գերակշռողը Հայաստանն է՝ իր բնությամբ ու մարդկանցով, ուրախություններով ու տագնապներով:

Ներկայացված աշխատանքների մեջ կան եւ արդեն հասուն վրձնի գործեր, եւ մանկական հոգու անմիջական արձագանք հանդիսացող գողտրիկ աշխատանքներ: Գեղարվեստական զորեղ լիցք է կրում, օրինակ, Աշոտ Սիմոնյանի «Արցախ» կտավը: Վիգեն Դավթյանի «Ծիրանի» եւ Լուիզա Քաքոսյանի «Դիմանկարը» աչքի են ընկնում անթաքույց արտահայտչականությամբ: Իսկ ահա Փիրջանյան Ալեքսան նկարել է ոչ միայն իրեն, այլեւ իր սիրելի ուսուցչին՝ Սեւադային: Ընդհանրապես երեխաների ջերմ սերն իրենց արածի հանդեպ երեւում է թե նատյուրմորտներից (Հաջյան Լուսինե), թե բնանկարներից (Դավթյան Միհր):

Շատ դժվար է առանձնացնել մի քանիսին ու չխոսել մյուսների նկարների մասին: Եւ Խոջայան Անահիտի «Խաղը», եւ Անիթա Մարտիրոսյանի «Միրամարգը», եւ Ալենուշ Խաչիկյանի ռոմանտիկ շնչով պարուրված «Ինքնանկարը» անտարբեր չեն թողնում ոչ ոքի: Ի՞նչ իմանաս, թե այս փոքրիկներից քանիսը հետագայում մեծ նկարիչներ կդառնան եւ իրենց գործերով կզարդարեն աշխարհի ու հայրենիքի թանգարանները: Կարեւորը թերեւս այդ չէ, այլ այն, որ նրանց մեջ իրենց ուսուցչի, Սամվել Սեւադայի շնորհիվ վառ է մնում սերն առ Հայրենիք, կապվածությունը մայր ժողովրդին, նրա գեղարվեստական ավանդույթներին:

Շնորհավորելով ցուցահանդեսի մասնակիցներին եւ կազմակերպիչներին օգոստոսյան այս անակնկալի առթիվ միաժամանակ հայտնենք, որ այն կգործի մինչեւ ամսվա վերջ, որից հետո այն կտեղափոխվի Սեւադայի հայրենի քաղաք Գյումրի:

ԼԵՎՈՆ ԼԱՃԻԿՅԱՆ

Դաշնակցականները հանդիպում են Ադրբեջանի ղեկավարների հետ

Օգոստոսի 20-ին Բաքվի «Հայելի» թերթը, վկայակոչելով *«նախագահի ապարատի ղեկավարության մոտ իրազեկ աղբյուրները»*, հաղորդել է, թե Ադրբեջանի բարձրաստիճան պաշտոնյաները բանակցություններ են վարել Հայ հեղափոխական դաշնակցության ներկայացուցիչների հետ: Թերթում նշվում է, որ բանակցությունները կազմակերպել էին Հյուսիսային Կովկասի հասարակական կազմակերպությունները երկու կողմերի խնդրանքով: Հանդիպմանը քննարկվել են փոխադարձ հետաքրքրություն ներկայացնող հարցերը, ինչպես նաեւ շրջանի քաղաքական իրավիճակը եւ մասնավորապես հայ-ադրբեջանական հարաբերությունները: ■

Առանց Հայաստանի օգնության հնարավոր չէ հաղթահարել ճգնաժամը

ԼՂՀ Նախարարների խորհրդի նախագահի առաջին տեղակալ Բորիս Առուշանյանը «Սնարք»-ի թղթակցի հետ զրույցի ժամանակ հայտարարեց, որ հանրապետության տնտեսության վիճակը չափազանց ծանր է: Նա հաղորդեց, որ ժողտնտեսական համալիրին պատերազմի հետեւանքով հասցված վնասը միայն վերջին ամիսների ընթացքում կազմել է մի քանի միլիարդ ռուբլի: Վառելիքաէներգետիկ եւ այլ պաշարների բացակայության պատճառով գործնականում ամբողջովին ջլատված է Լեռնային Ղարաբաղի արդյունաբերությունը: Բորիս Առուշանյանը գտնում է, որ առանց Հայաստանի արդյունավետ օգնության հնարավոր չէ հաղթահարել ԼՂՀ տնտեսության մեջ ստեղծված ճգնաժամային վիճակը: Փոխվարչապետը նշեց, որ ԼՂՀ կառավարությունն այն կարծիքին է, որ վառելանյութի եւ այլ ապրանքների մատակարարումները Լեռնային Ղարաբաղ պետք է լինեն անձամբ Հայաստանի նախագահի վերահսկողության տակ: ■

Ադրբեջանի հարավային սահմանների հարցը դեռ լուծված չէ

Ադրբեջանի 34 սահմանապահ ուղեկալների (նախկին ԽՍՀՄ սահմանում) անձնակազմի միայն 20 տոկոսն են կազմում Ադրբեջանի քաղաքացիները, իսկ ուղեկալներում մինչ այսօր բարձրացվում է Ռուսաստանի դրոշը: Այսպիսի տվյալներ է բերել Բաքվի «Հայելի» թերթը, վկայակոչելով հանրապետության մաքսային կոմիտեի փոխնախագահ Զումրուդ Նուրիեւին: Օգոստոսի 19-ին կայացած միլլի-մեջլիսի նիստում Զ. Նուրիեւն առաջարկեց *«խորհրդարանի նիստում քննարկել Ադրբեջանի հարավային սահմանները համատեղ պահպանելու մասին Ռուսաստանի հետ կնքած պայմանագրի օրինականությունը»*: ■

Բաքուն ընդունել է ռազմական ինքնաթիռի կորուստը

Ինչպես հաղորդեց «Ինտերֆաքս» գործակալությունը, Ադրբեջանի պաշտպանության նախարարությունը ընդունել է, որ օգոստոսի 20-ին հյուսիսային Ղարաբաղում խփվել է եւ վայր է ընկել ադրբեջանական ռազմական ինքնաթիռ: Օդաչուի ճակատագրի մասին առայժմ տեղեկություն չկա: Ավելի վաղ հայկական աղբյուրները հաղորդել են, որ Ղարաբաղի ինքնապաշտպանության ուժերը խփել են հայկական Չլդրան գյուղը ռմբակոծող ադրբեջանական Սու-25 գրոհային ինքնաթիռը: ■

Հայաստանի բժիշկները Արցախում

ՀՀ առողջապահության նախարարության լրատվական ծառայությունից հաղորդեցին, որ վերջին շաբաթվա ընթացքում Արցախ են գործուղվել 28 բժիշկներ, որոնց մեջ կան թերապեւտներ, ատամնաբույժներ, վնասվածքաբաններ, նեւրոպաթոլոգներ եւ այլ մասնագետներ: Նրանց մի մասը կաշխատի Հադրութի շրջանում, մյուսները՝ Ստեփանակերտում: ■

digitised by A.R.A.R.@

Ինչո՞ւ հանգստացաք ամռանը

Հայաստանում հանգիստն ու տուրիզմը վատթարագույն վիճակում են հայտնվել

Երբ համեմատենք նախորդ տարիների հետ, երբ մեր արձակուրդները անցկացնելու հնարավորություններն ու ֆինանսական հիմնականում սահմանափակված էին աշխարհի ընդամենը 1/6 մասով, ապա այժմ առանց ծանոթի եւ բարեկամի միջնորդության ու անկախ տարածքից, բոլոր երկրները քո տրամադրության տակ են: Ցանկանում ես վեց օր անցկացնել Եգիպտոսում, խնդրեմ, վճարիր ընդամենը 420 դոլար եւ 21120 ռուբլի, եւ «Ռուս» ջերմանավը կիրականացնի քո երազանքը (չմոռանանք ասել, որ մինչեւ Վլադիվոստոկ գնալու ծախսերը այդ գնի մեջ չեն մտնում) կամ, ասենք, Հայաստանի շոգերից չբավարարվելով ուզում եք արեւի ավելի մեծ ջերմություն ստանալ, խնդիր չկա՝ մի օրվա ընթացքում դուք կարող եք լինել Կահիրեում, Պորտ-Սաիդում եւ Ալեքսանդրիայում (368 դոլար եւ 13500 ռուբլի), 7 օր կարելի է անցկացնել Հնդկաստանում եւ անմիջապես շփվել մեզ մինչեւ այսօր այնքան սիրելի կինոնկարների հայրենիքի հետ (190 դոլար եւ 42000 ռուբլի): Ցուցակը կազմվում է գովազդները կարդալիս՝ ԱՄՆ, Չինաստան, Արաբական Էմիրություններ, Հունաստան, Վիետնամ:

Տեղեկություններ անտեղյակների համար

Արշավիր Գեւորգյան

Երեւանի տուրիստական էքսկուրսիաների միավորման փոխտնօրեն.– Վերջին տարիներին Հայաստանում տուրիզմն իր նպատակին չի ծառայում: Այն բառիս բուն իմաստով դարձել է մարդկանց գոյատեւման միջոց: Եւ այլ երկրներ «ճանապարհորդելու» ցանկություն հայտնողների մեջ էլ կտրուկ փոփոխություն է տեղի ունեցել՝ առաջներում ուղեգրեր էր ձեռք բերում նյութապես ապահովված խավը, այժմ մեկնում են միայն կարիքավորները: Նրանք, որպես կանոն, հանրապետության սահմանները թողնում են լիքը ճամպրուկներով՝ տանելով Հայաստանի համար արժեք ներկայացնող տարատեսակ նյութեր եւ ապրանքներ, փոխարենը բերում են հագուստեղեն եւ սնունդ:

Սակայն բնակչության մոտ կանխիկ դրամը խիստ պակասել է, արտասահմանյան շուրջ գնել ցանկացողները բնականաբար քչացել են, ու ծախսերն այլեւս չեն արդարացվում: Այնպես որ, բիզնեսի այս տեսակը գների ազատականացման հետեւանքով մեզ մոտ անկում է ապրում. այժմ մեկնողների թիվն անցած տարվա գնացողների քանակի հինգը տոկոսն էլ չի կազմում:

Սուրեն Հակոբյան

«Սպուտնիկ» երիտասարդական տուրիզմի բյուրոյի նախագահ.– Տուրիզմի կազմակերպման աշխատանքներով զբաղվող հաստատությունների համար փորձության ժամանակներ են սկսվել՝ ուղեգրերի արժեքը շատ է բարձրացել, եւ գործնականում դրանք ձեռք բերել ցանկացողների թիվը խիստ նվազել է, ավելի կոնկրետ՝ մեկնողների քանակը 1991 թվականի համեմատությամբ 100 անգամ պակասել է: Դեռեւս պահանջարկ ունեցող երկրներ են մնացել Չինաստանն ու Վիետնամը, որտեղից կարելի է էժան ապրանքներ գնել:

Այո՛, ինչպես երեւում է, աշխարհով մեկ պտտվելու ցանկությունների հարցում մենք մի փոքր ուշացանք: Բայց ոչինչ, չէ՞ որ մեր հայեցողության տակ են մնում մեզ այնքա՜ն «հարազատ» վայրերը՝ Մերձբալթյան հանրապետությունները, Սանկտ-Պետերբուրգը, Սեւ ծովի լողափերը, Հյուսիսային Կովկասի առողջարանները: Ի՞նչ է, երբ այսօր արտասահման չէինք մեկնում, կարգին չէի՞նք հանգստանում:

Տեղեկություններ խորհրդածության համար

Լատվիա, Լիտվա եւ Էստոնիա կարելի է գնալ միայն հրավեր եւ վալյուտա ունենալու դեպքում: Մնացած ճանապարհներն ազատ են, սակայն ոչ անվտանգ եւ բավականին ծախսատար, իսկ սնունդն ավելի թանկ, քան Հայաստանում: Ուստի ոչ ուղեգրերով, ոչ էլ առանց դրանց պետք չէ ծրագրեր կազմել: Եւ, ինչպես ցույց է տալիս մեր հարցումների փորձը, հանրապետության ազգաբնակչության մեծ մասը հենց այդպես էլ վարվել է:

Ոչինչ, մենք համբերող ժողովուրդ ենք: Այսպիսի՞ դժվարությունների ենք դիմացել: Ի՞նչ է, Հայաստանը պակա՞ս երկիր է, թե՞ մեզ մոտ հանգստանալու վայրերն են քիչ: Իզուր չեն ասում, որ մեր հանրապետությունը «թանգարան է բաց երկնքի տակ»: Մեզանից ո՞վ կարող է գլուխ գովել, թե «բիբլիական երկրի» բոլոր տեսարժան եւ պատմական վայրերում եղել է: Մարդ հանգստանալու դեպքում էլ պետք է հայրենասեր լինի...

Տեղական տեղեկություններ

Ռուբեն Մարտիրոսյան

Հայաստանի կուրորտների ղեկավարման հանրապետական խորհրդի նախագահ.– Մեր ենթակայության ներքո գործում են տասը առողջարան եւ ինը հանգստյան տուն՝ 8000 մահճակալ տեղով:

Նկատի ունենալով մեր հանրապետության բնակիչների ցածր գնողունակությունը՝ մենք ամեն ինչ արեցինք սահմանելու ամենացածր եկամտաբերության տոկոսներ, օգտագործեցինք նախկինում ձեռք բերված կահկարասին, որպեսզի ուղեգրերի գները մատչելի լինեն աշխատավորության համար՝ հանգստյան տներում 12 օրվա համար վճարվում է 1400-2000 ռուբլի, առողջարաններում՝ 18 օրվա համար՝ 2800-3900 ռուբլի, որոնց հիմնական մասը գնում է սննդի ապահովմանը: Ավելացնեմ նաեւ, որ ուղեգրերի 50 տոկոսը ձեռք է բերվում ՀՀ սոցապահովագրության ֆոնդի հատկացրած գումարներով եւ տրամադրվում ճյուղային արհմիություններին՝ 20 տոկոսը անվճար տալու, իսկ մնացածից գնի միայն 15 տոկոսի գանձման պայմանով:

Գրիգոր Հարությունյան

ՀՀ առողջապահության նախարարության 4-րդ գլխավոր վարչության փոխտնօրեն.– Էլեկտրաէներգիայի, ջեռուցման, ջրի եւ այլնի գների կտրուկ բարձրացումը զգալիորեն ազդեց նաեւ մեր առողջարանների ուղեգրերի գների վրա, որը, նայած տեղին եւ պայմաններին, 24 օրվա համար տատանվում է 6000-9000 ռուբլու սահմաններում, բայց անգամ այս դեպքում դրանք կրկնակի անգամ էժան են Սոչիի, Մինվոդիի, Կիսլովոդսկի համապատասխան օբյեկտների գներից: Ամառվա ընթացքում եւ սեպտեմբեր ամսվա համար բոլոր տեղերը իրացված են՝ դրանց վաճառքը ազատ է եւ հիմնականում ձեռք են բերել արհմիությունները, եւ մի մասն էլ՝ անհատները:

Եզրափակիչ տեղեկություններ

Յուրաքանչյուրը ցանկանում է իր արձակուրդը լիարժեք անցկացնել: Սակայն հնարավորությունները միշտ չէ, որ համընկնում են ցանկություններին, թեեւ, ինչպես ասում են, չկա չարիք առանց բարիքի՝ գյուղերում ապրող իրենց ծերացած ծնողներին տարիներով չտեսնող զավակները հաճույքով հիշեցին իրենց ծննդավայրերի հրապույրները: Իսկ նրանք, ովքեր դրա հնարավորությունն էլ չունեին, մխիթարվեցին նրանով, որ, արձակուրդային գումարները օգտագործելով, ձմռան համար ավելի շատ պահածոներ փակեցին: Իսկ ինչպիսի՞ն կլինի մեր հաջորդ տարվա հանգիստը, ոչ ոք չփորձեց անգամ կանխագուշակել՝ կապրենք, կտեսնենք:

Եւ մեկ հանգամանք: Վերջին տարիներին Հայաստան տուրիստներ չեն գալիս: Բայց սա չէ ամենամտահոգիչը: Տուրիզմի կազմակերպմամբ, գործունեությամբ երկար ժամանակ զբաղվող անձինք չեն թաքցնում իրենց վրդովմունքը Հայաստանում այս հարցում տիրող դրության նկատմամբ: Արտասահմանյան զբոսաշրջիկների ընդունումը շատ երկրների եկամուտների էական մասն է կազմում: Իսկ հանրապետության կառավարությունը ոչ միայն այդ նպատակով ոչինչ չի ձեռնարկում, այլեւ անհեռանկար քաղաքականություն է վարում: Այսօր տուրիզմով կարող է զբաղվել ցանկացած մասնավոր ձեռնարկություն, որն իր կանոնադրության մեջ նշում է այդ մասին: Այնինչ, իրավասու մարդկանց կարծիքով, նկատելի գործունեության այդ բնագավառն անհրաժեշտ է պետականորեն վերահսկել եւ այդ իրավունքը միայն արտոնագրերով բաշխել: Ոչ պրոֆեսիոնալ գործունեությունն արտասահմանյան համապատասխան ֆիրմաների մոտ արդեն գցում է Հայաստանի վարկը:

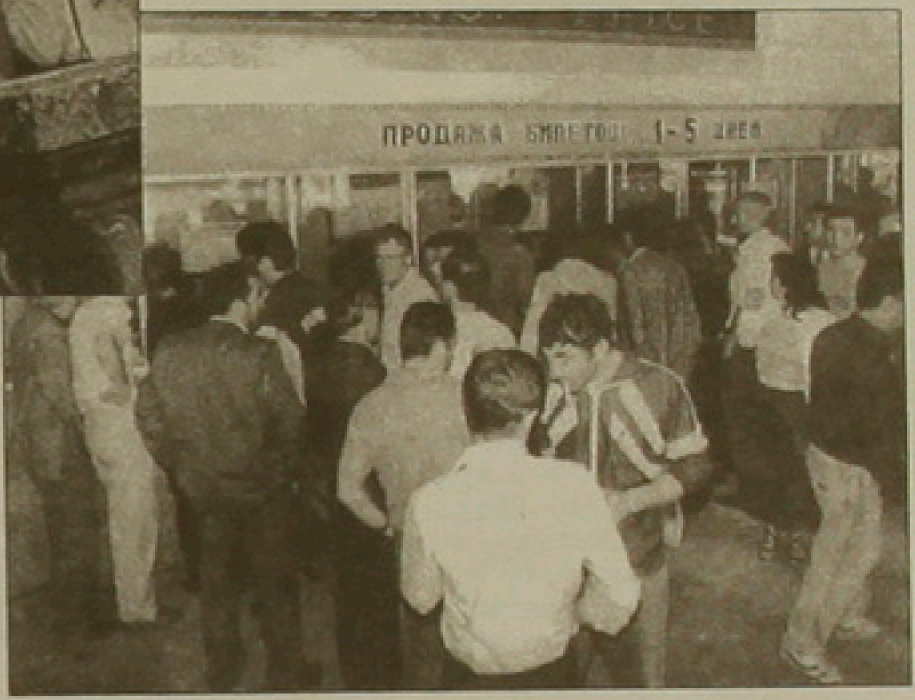

Սեփականաշնորհման մասին օրենքից հետո վախ կա նաեւ, որ մասնավոր մարդկանց ձեռքը կանցնեն հյուրանոցները, եւ երբ նրանք անձեռնհաս դուրս գան, իրավիճակը շտկելու ոչ մի հնարավորություն չի մնա: Առաջարկվում է տուրիզմի արտոնագրերը ստացողների տրամադրության տակ դնել ինչպես հյուրանոցները, այնպես էլ բարձր ու նուրբ սերվիս պահանջող այդ բնագավառը բավարարող այլ հնարավորություններ՝ ավտոպարկեր, ռեստորաններ, գյուղատնտեսական տարածքներ, սննդարդյունաբերության տեսակներ: Գուցե, իրոք, արժե՞ այս ամենը կառավարության մակարդակով քննարկել:

ՅՈՎՍԵՓ ՊՈՂՈՍՅԱՆ

Այբբենարանը անվճար կտրվի մանուկներին

Երեկ ՀՀ լուսավորության նախարարությունից մեզ հայտնեցին, որ Հայաստանի դպրոցների համար վերջերս արդեն հրատարակվել են այնքան անհրաժեշտ 80 հազար այբբենարան: Դրանք իր միջոցներով տպագրել է մոսկվաբնակ, «Ալոլ» համատեղ ձեռնարկության տնօրեն Գրիգոր Երիցյանը: Նա հոգացել է նաեւ ողջ տպաքանակը Երեւան հասցնելու ծախսերը: Պրն. Երիցյանի ցանկությամբ, այբբենարանն առաջին դասարանցիներին կտրվի անվճար: ■

Շուկա քաղաքի փողոցներում

Մինչեւ ե՞րբ պիտի շարունակվի թափթփվածությունը

Երեւանը վերածվել է մի հսկայական շուկայի: Առեւտուր է ամենուր՝ փողոցներում, բակերում, անցուղիներում, հրապարակներում, բոլոր հնարավոր եւ անհնար վայրերում: Առեւտուրը նորանոր տարածքներ է նվաճում, ելնում խանութներից ու շուկաներից, գրավում բոլոր ազատ տարածքները՝ մայթերն ու փողոցները:

Անցնում եմ Մաշտոցի պողոտայի շուկայի մոտով եւ զարմանում՝ հսկա շուկան իր երկհարկանի հարմարություններով չի՞ բավարարում մեր ժողովրդին, մի՞թե այն լեփլեցուն է: Պարզվում է ո՛չ, երկրորդ հարկը գրեթե դատարկ է, կարող է հանգիստ տեղավորել մայթերին նստած վաճառողներին: Ի՞նչ իմաստ ունի մրգերը դնել փողոցի փոշու մեջ, ողջ օրը նստել կամ կանգնել երթեւեկության աղմուկի մեջ՝ շարունակ ենթարկվելով քաղաքային կարգը պահպանողների հետ ընդհարվելու վտանգին: Պարզվում է, որ ունի, այն էլ բավականին լուրջ: Դրսում ապրանքը հեշտ, արագ ու թանկ է վաճառվում, իսկ ընդհարումների վտանգը ոչ մեկին չի սպառնում, քանզի երբ շուկայում յուրաքանչյուր առեւտուր անող վճարում է 70 ռուբլի վարձ, ապա դրսում 50-ական ռուբլի դրվում է հերթապահ ոստիկանի գրպանը: Տարբերությունը մեծ չէ, բայց էլի խնայողություն է: Իսկ որ դրանից քաղաքի տեսքն ու դեմքն են տուժում, հակասանիտարական վիճակ ստեղծվում, ոչ մեկին չի հետաքրքրում: Երբ վաճառվող ապրանքը խնձոր ու ձմերուկ չէ, այլ միս ու ձուկ, մոտակա կանգառում կանգնելը պարզապես անհնարին է դառնում, հոտից ու այդ ամենի տեսքից անցորդները սրտխառնուք են ունենում, էլ չենք խոսում վաճառվող մրգերի փչանալու եւ կեղտոտվելու մասին: Քաղաքի կենտրոնական պողոտաներից մեկում սովորական բան է ծառից կախված, նոր մորթված արյունաթաթախ ոչխարը կամ փողոցի փոշու մեջ դրված գյուղական պանիրը: Իսկ վեճն ու աղմո՜ւկը...

Ժամը 6-ից քաղաքի բանուկ մասում, բնակելի շենքի ննջարանների պատուհանների տակ աշխույժ առեւտուր է՝ աղմուկ-աղաղակով, վեճ ու կռվով, համառ սակարկումներով համեմված: Իսկ նման տեսարանների վերահսկմամբ ի պաշտոնե զբաղվելու պարտականություն ունեցող պարեկները, իրենց լիքը գրպաններից գոհ ու բավական, ճեմում են գլխավոր պողոտաներից մեկով ու ոչինչ չեն «նկատում»: Նկատելն ու գործելը նման պարագայում ձեռնտու չեն: Ձեռնտուն գրպանում ճռճռան թղթադրամները շշափելն ու լսելն է: Գոհանանք, որ գոնե այս ամառ սաստիկ շոգեր չեղան, թե չէ, մասնագետների կարծիքով, համաճարակներն անխուսափելի կլինեին:

Հուսանք, որ այս առեւտրամոլությունն ու կենցաղային [illegible] երբեւէ կհանդարտվեն, կստանան ավելի չափավոր ու քաղաքակիրթ բնույթ, վերջապես կգործեն սանձող լծակները, եւ քաղաքի տեսքն էլ վայելուչ կդառնա: Դրա համար պետք է քաղաքի բարձիթողի տնտեսությունն ուժեղ ձեռքերի մեջ առնել [illegible]

ԱՐՄԻՆԵ ՕՀԱՆՅԱՆ

«Տագնապը սաստկանում է Վրաստանում եւ Հայաստանում»

Այս ընդհանուր վերնագրի եւ ««Հանրապետությունների ղեկավարները պայքարում են ամրակայվելու համար ընդդեմ տարածային վեճերից բխած դժգոհությունների»» ենթավերնագրի տակ Ս. Նահանգենճարի լույս տեսնող «Քրիսչըն Սայընս Մոնիտոր» թերթն իր 1992թ. օգոստոսի 17-ի համարում զուգահեռներ է անցկացրել Վրաստանի եւ Հայաստանի միջեւ, մեր ընթերցողներին հայտնի մանրամասնություններ ներկայացնելուց հետո: Հոդվածագիրը՝ թերթի Մոսկվայի թղթակից Ջասին Բըրքը, առանձնություններ է տեսնում Վրաստանի Պետական խորհրդի նախագահ Շեւարդնաձեի եւ Հայաստանի Հանրապետության նախագահ Լեւոն Տեր-Պետրոսյանի դիմագրաված դժվարությունների միջեւ: Առաջինը՝ իր հանրապետության տարածքային ամբողջականությունը պահպանելու ճանապարհին, իսկ երկրորդը՝ Լեռնային Ղարաբաղում պատերազմական գործողությունների սխալ կազմակերպման հարցով:

Հոդվածագիրը նշում է, թե հայկական անկանոն զորամիավորումները մայիս ամսվա ընթացքում ադրբեջանական վաչ կազմակերպված բանակին Լեռնային Ղարաբաղից դուրս քշելուց հետո, այժմ պարտություններ են ճաշակում վերակազմակերպված ազերիներից՝ կորցնելով շահած տարածքներ:

«Ադրբեջանին մեղադրելով նախահարձակման մեջ, գրում է թերթը, Տեր-Պետրոսյանն անցյալ շաբաթ կոլեկտիվ անվտանգության պայմանագիրը ստորագրած 6 պետությունների միջամտությունը պահանջեց: Եւ հակառակ այն փաստին, որ Հայաստանը ստորագրողներից է այդ փաստաթղթի տակ, իսկ Ադրբեջանը՝ ոչ, մյուս 5 ստորագրողներն առայժմ մերժում են ներգրավվել Լեռնային Ղարաբաղի կոնֆլիկտում»: ■

digitised by A.R.A.R.@

Հենրիկ Իսայան. Մեղավոր է լոկ նա, ով մեղավոր է

Մենք ծառայության բերումով նրա հետ ծանոթացանք դեռ «լճացման» տարիներին: Այն ժամանակ նրա դատողությունները տարօրինակ էին թվում, կյանքի ու խաղի այն կանոնների ներհակ, որոնք իշխում էին մեզ վրա: Հետո առօրյա հոգսերը, դեպքերը, մտահոգությունները երկար ժամանակով ընդհատեցին ծանոթությունը: Ես թերթից փոխադրվեցի լրատվական գործակալություն, իսկ նա... եւ ահա պատահաբար ես հայտնվեցի ժողդատարաններից մեկի դահլիճում, որտեղ արդեն երրորդ անգամ քննվում էր Մասիսի շրջանում տեղի ունեցած ավտոպատահարի գործը, որի հետեւանքով երեխա էր զոհվել: Ինչպես վկայում էին նյութերը, նա անսպասելիորեն դուրս էր եկել ճանապարհի վրա, եւ... «մոսկվիչի» վարորդը հայտնվել էր մեղադրյալի աթոռին: Ժամկետ էր ստացել, բայց գանգատարկման կարգով գործը կրկին վերադարձվել էր դատարան: Դրա շնորհիվ փաստաբան Հենրիկ Իսայանին հաջողվեց ապացուցել վարորդի անմեղությունը. տեխնիկական փորձաքննության տվյալները ճշգրիտ ժամանակագրության տես արձանագրեցին, որ նույնիսկ առանց արագության գերազանցման ավտոմոբիլն անհնար էր կանգնեցնել, քանզի չափազանց կարճ էր արգելակման տարածքը:

Արդյոք դա այն նույն Իսայանը չէ՞, որի մասին լուրեր էին շրջում դեռ 70-ական թվականների վերջերին աղմուկ հանած բռնաշորթության դատավարության պահից, երբ նա պաշտպանում էր կազմակերպիչին, որի անունն անհավատալի ասեկոսներ էր ծնել: Պարզվեց, որ հենց ինքն է, բայց սովորական գործի մեջ: Գուցե ճակատագիրը ներե՞ս է շրջել կամ այսօր աղմկալի գործեր չկա՞ն: Որտե՞ղ է Բաքվի «սպիրտային» դատավարությունը՝ միլիոնանոց գործարքի շուրջ եւ որտե՞ղ է կենցաղային հիմք ունեցող արտակարգ պատահարը:

– Փաստաբանի համար մեծ եւ փոքր գործեր չեն լինում,– իմ ակնարկին անմիջապես արձագանքեց Հենրիկ Իսայանը:– Դատարանում իմ առջեւ կանգնած անձ է, նրա ճակատագիրը, որը հակասության մեջ է մտել օրենքի հետ: Երբ մեղադրողը հրապարակում է, թե նախաքննության ժամանակ ամբաստանյալն իր մեղքը լրիվին խոստովանել է, ապա պաշտպանությունը պարտավոր է բառացիորեն յուրաքանչյուր կետի առթիվ բացահայտել խոստովանության շարժառիթներն ու բնույթը՝ ղեկավարվելով այն բանով, որ խոստովանությունը դեռ մեղքի վերջնական ապացույց չէ: Քննիչի աշխատանքում ամեն մի կասկած կամ անվստահություն արդեն հնարավորություն է տալիս պաշտպանելու մեղադրյալին: Այլ հարց է, որ մեզանում միայն հիմա են սկսել լրջորեն հիշել դատական գործում փաստաբանության դերի մասին: Թեեւ հարկ է նշել, որ դեռեւս լայնորեն կիրառվում են «ապացույցների թագուհու» սկզբունքով անցկացվող դատաքննությունները, երբ նախնական կալանքից հետո ամբաստանյալը զրկվում է բոլոր քաղաքացիական իրավունքներից: Եւ դա ոչ թե դատավորների մեղքով է, այլ պարզապես առայժմ այդպիսին է նախկին Միությունից ժառանգություն մնացած քրեական օրենսգիրքը: Լինելով ԽՍՀՄ փաստաբանների միության վարչության անդամ, ես անընդհատ հանդես էի գալիս դատարանի ժողովրդավարացման օգտին, որի համար Սմոլենցեւը եւ Մոսկվայի արդարադատության ատյանակարգի մյուս «սյուները» ինձ խեթ-խեթ էին նայում:

Եւ հիմա էլ պնդում եմ, որ չի կարելի բոլորին նույն աչքով նայել եւ ճնշական մեկուսարան տանել, որն, ըստ էության, բանտ է եւ կոտրում է մարդուն, որը կատարել է առաջին, հաճախ չկանխամտածված հանցագործությունը: Այստեղ հարկավոր է տարբերակում մտցնել: Իսկ երբ քաղաքացիներն ունենան «իրենց» փաստաբաններին, ինչպես իրենց ատամնաբույժներին, այդ ժամանակ մռայլ մեկուսարանները կանհետանան շատերի համար:

– Բայց անբարոյական չէ՞ արդյոք պաշտպանել ռոստովցի Չիկատիլոյի նման սեքսուալ հոգեգարներին, անուղղելի ելուզակներին, մարդասպաններին: Չէ՞ որ դահլիճում ներկա գտնվողների եւ հասարակայնության համակրանքը նրանց կողմն է, ովքեր արդար դատ են պահանջում:

– Մենք փաստաբաններս, նույնպես կողմնակից ենք արդար դատի: Բայց օրենքը արդարացի զայրույթի ժողովածու չէ, եւ մեղադրյալը նախ եւ առաջ քաղաքացի է: Ուստի, փաստաբանը ցանկացած իրավիճակում ելնում է այս կանխադրույթից:

Այս բանով Իսայանի հետ վիճաբանելը նույնն է, ինչ նրա հետ լողամրցում կազմակերպելը, գիտենալով, որ նա Հայաստանի բազմակի ռեկորդակիր է ջրային մարզաձեւերում: Ուստի, եւ փորձում եմ խոսակցությունը շեղել եւ անդրադառնալ ինձ հետաքրքրող թեմային: Այն է՝ ամբողջ երկրում աղմուկ հանած «սպիրտային» գործը: Ես ինքս այն ժամանակ Մոսկվայում էի եւ ծավալուն նյութեր եմ ընթերցել Ղազախում կատարված գործարքի վերաբերյալ: Թերթերից մեկից իմացա, որ ամբաստանյալ հայերի շահերը ներկայացնում է մոսկվացի փաստաբան Գենադի Մերգենիչ Իսաեւը... Մտածեցի. ա՜յ քեզ խիզախ մարդ: Հանուն ինչ-որ առեւտրականների ռիսկ է արել գալ Բաքու, որտեղ այն ժամանակ հակահայկական հիստերիան հասել էր գագաթնակետին: Եւ որքան մեծ եղավ իմ զարմանքը, երբ իմացա, որ իրավաբան Իսայանն ստիպված էր եղել գաղտնիություն պահպանել Ադրբեջանի Գերագույն դատարանում աշխատելու համար: Այդ մասին գիտեին միայն դատարանի նախագահը եւ դատավոր Միրզոեւը: Ի դեպ, Հենրիկն ըստ երեւույթին զգացել էր, որ դա իրեն այդպես լինի, քանզի առաջին իսկ մասնավոր մեքենայի վարորդը, որը նրան օդանավակայանից հասցրել էր Գերագույն դատարան, ամբողջ ճանապարհին փորձել էր խոսակցություն բացել, իսկ դրամն ստանալուց հետո ասել էր. «Դու մոսկվացի չես, դու հայ ես, ես անմիջապես գուշակեցի»...

Ներկա չափանիշներով, ոգելից գինենյութերի հետ կապված այդ գործարքը, որի պատճառով փաստաբանը վտանգի էր ենթարկել իրեն, ձեռնարկատերերի ֆինանսական գործառնությունների մակարդակի եւ պայմանագրի կնքման դեպքում հազիվ թե հասկանալի խոշոր չափերի հափշտակում որակվեր: Բայց սա արդեն իմ ենթադրությունն է, որը կարող է Իսայանի փաստաբանական հարուստ պրակտիկայի օրինակների ազդեցության արդյունքը լինել: Ինչեւէ, փաստաբանի ջանքերի շնորհիվ այդ մարդիկ արդեն ազատ են արձակվել:

ԲՈՐԻՍ ԲՅՈՒԶԱՐՅԱՆ
Արմենպրեսի թղթակից
Հատուկ «Ազգ»-ի համար

Ուղղում

Օգոստոսի 18-ի մեր համարում, 5-րդ էջում տպագրված «90 հազարի փոխարեն 530 հազար, ումի՞ց» հոդվածի մի բանաձեւի մեջ բույլ է տրվել սխալ. $F=(\sqrt{s}+s^2h/s)$-ը պետք է կարդալ $F=(\sqrt{s}+p^2h/s)$:

Բարոյախոսության փոխարեն

«Անկանխատեսելիի» կանխատեսելի հետեւանքները

Ժամանակի տեւագրած իրադարձությունների հոլովակն ինքնաբուխ բացահայտմամբ երեւան է հանում հասարակության եւ իշխանությունների միջեւ գործող հարաբերությունները: Դրա միջոցով մենք հնարավորություն ենք ունենում գնահատել իշխանության դիրքերի ամրության եւ ժողովրդի՝ ըմբռնելու ընդունակության հավանական տեւականությունը: Այդ ամենի նկատմամբ ունեցած վերաբերմունքի յուրատեսակ արտահայտություն են «... անտեր ենք, ո՞վ է մեր մասին մտածում...» եւ, որ ավելի քան ծանր, դառն ու զավեշտական է, «անկախ, անտեր Հայաստան» խոսքերը, որոնք կարելի է լսել տարբեր տեղերում, տարբեր մարդկանցից, տարբեր առիթներով... Ի՞նչ է սա՝ տիրասիրության բարդույթի դրսեւորո՞ւմ, որ առաջացել է տիրոջ բացակայության զգացումից, թե՞ իշխանության գործելակերպից ծնված անբավարարվածություն...

Արդեն պատմական դարձող ոչ հեռու անցյալում, երբ քորում էին մեր մեջքը, ինչպես կաթնատու կովին, որ կաթ տանք, մեզ «պահով եւ ուժեղ» էինք զգում, որովհետեւ, ըստ տպավորության, մեր մասին մտածող կար:

Եթե նախկինում գեթ այն տպավորությունը կար, թե մեր մասին մտածում են, ապա ներկայումս դեռեւս բույլ հիմքեր ունեցող այդպիսի տպավորությունն սպառնում է ամրանալու փոխարեն հակառակ ուղղությամբ զարգանալ: Տեղի ունեցող իրադարձություններն ու իրավիճակի արագ փոփոխությունները նման ենթադրություններ անելու հիմք են տալիս:

Իշխանավորների գործունեությունը եւս նման հնարավորություն է ընձեռում: Սեփական դիրքերի ամրապնդմանն ուղղված գործողությունները, ըստ տրամաբանության, պետք է ուղղված լինեն նաեւ հասարակության վիճակի բարելավմանը, քանզի ամենահուսալի եւ միակ հենարանը ժողովուրդն է, որը, եթե չխնայվի, կարող է խիստ երերուն դառնալ եւ նույնիսկ փլվել: Սակայն իրականացվող միջոցառումների տեսանելի եւ անտեսանելի արձագանքները բնավ էլ չեն հաստատում տրամաբանական այդ եզրահանգումը: Այդ է պատճառը, որ մաս առ մաս, ժամանակ առ ժամանակ երերում են վստահությունը, ըմբռնելու, ըմբռնումով մոտենալու ընդունակությունը:

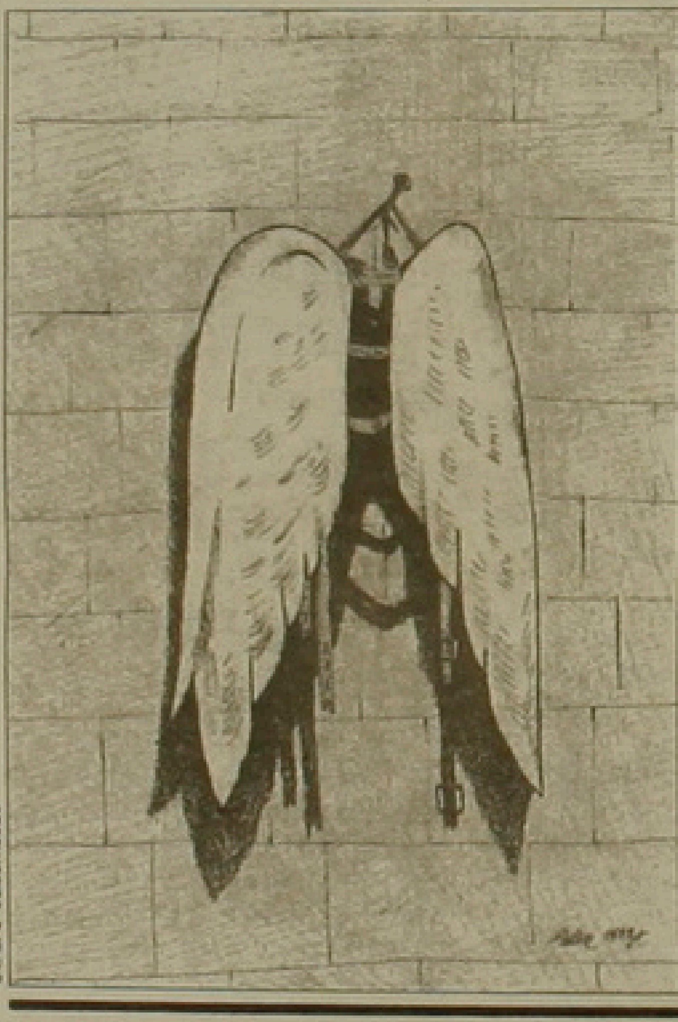

Ամենափոքր քայլն իսկ, որ թեկուզեւ անուղղակիորեն, բայց հավանության չի արժանանում, պատճառ է զգաստություն ներշնչել եւ որեւէ ուղեցույցի դեր ունենալ կատարվելիք հաջորդ քայլերի համար: Իսկ այդ ամենի անտեսումը կարող է բերել այնքա՜ն շեշտվող «անկանխատեսելի հետեւանքների»:

Շահումյանի, Մարտակերտի իրադարձություններին տրված գնահատականները եւ հասցեագրված ու անհասցե մեղադրանքները բնավ էլ բարելավում չմտցրին հանրապետության քաղաքական իրավիճակի մեջ, փոխարենը, սակայն, նշանակալից փոփոխություն մտցրին ռազմականի մեջ, ինչին հաջորդեց հանրապետության սահմանների վերաձեւման ակամա գործընթացին տանող Արծվաշենի կորուստը: Դրա հետ միասին հօդս ցնդեց նաեւ օրեցօր հայվող այն սին պնդումը, թե Հայաստանի սահմաններն երբեք այսքան հուսալի պաշտպանված չեն եղել, ինչպես այժմ: Այս պնդումը մի տեսակ թմրանյութ է կարծես ներարկում մարդկանց, ինչքան էլ գնդակոծվեն մեր սահմանները, կորուստներ ու ավերածություններ լինեն, միեւնույն է, թշնամին տվյալ տարածքը չի գրավի, քանզի կա պաշտպանության նախարարության հանգստացնող հավաստիացումը: Եւ այս թմրանյութի ազդեցությունն անպայման մի օր կարող է հասցնել այս անգամ արդեն կանխատեսելի հետեւանքների, երբ լրատվական պետական միջոցները կտեղեկացնեն, թե սահմանամերձ շրջաններում առանձնապես փոփոխություն չկա իրավիճակի մեջ, միայն թշնամին գրավել է այսինչ գյուղը... Իսկ այդ վերջին գործողությանը, անշուշտ, կնախորդի նախօրյակին պաշտպանության նախարարության հանգստացնող հայտարարությունը, թե գյուղը հուսալի պաշտպանված է: Ակամայից ստիպված ես լինում մտածել, թե ամեն ինչ արվում է փախստականների հարցերով զբաղվող անձանց անգործ չթողնելու համար: Իսկ Արծվաշենի կորուստը թերեւս այդ սցենարի մի դրսեւորումը կարելի է համարել:

Նմանօրինակ սցենարով տեղի ունեցող իրադարձությունները եւ դրանից հետո ստեղծվող իրավիճակները, բնականաբար, պետք է առիթ տան մտածելու անպաշտպանվածության, այսինքն՝ նաեւ անտերության գործոնի գոյության մասին:

Անիշխանության ամեն մի զգացողություն իրավունք է տալիս մտածել ուժի բացակայության փաստի մասին: Իսկ ուժի բացակայությունը շատ հաճախ գալիս է միջոցների բացակայությունից կամ դրանց անկենսունակությունից: Ավելին, երբ այդ միջոցներն սպասվածի հակառակ արդյունքն են տալիս, օրինաչափորեն կասկած է առաջանում դրանք կիրառողների կարողությունների նկատմամբ:

ԳԱԳԻԿ ՆԱՀԱՊԵՏՅԱՆ

Ինչո՞ւ է գալիս սեպտեմբերը

Դպրոցը հազարումի խնդրի առաջ

Ավանդաբար ուսուցիչների համար առօրեական ու անտարբեր, իսկ աշակերտների համար անցանկալի ուսումնական նման տարի չի եղել: Լուսավորություն տարածողների մոտ ոչ հոգու կրակ է մնացել եւ ոչ էլ վերադասին հաճոյանալու ցանկություն: Ամեն ինչ արվում է ըստ սովորության եւ զուտ ֆիզիկական ներկայությունը ապահովելու մակարդակով: Ասենք, նրանցից ներկա դրությամբ կարծես ավելին չի էլ պահանջվում: Իշխանությունները մասամբ սերնդի դաստիարակության հարցերում կողմնակի դիտողի դեր են ստանձնել եւ դպրոցի առջեւ փաստորեն ոչ մի խնդիր չեն դնում: Ծնողներն էլ, ավանդաբար իրենց երեխաներին կրթօջախներ ուղարկելով, դրանց հետ իրականում ոչ մի հույս չեն կապում. երեխաներին արհեստ ու խանութպանություն են տալիս, իսկ ուսման մեջ ապագա տեսնողները դասախոսների մոտ պարապելու:

Իսկ կողքից ամեն ինչ կարող է հիանալի թվալ՝ հայ երեխաների համար ռուսական դպրոցների դռների փակման պետականորեն կարգավորվող գործընթացը հաջողությամբ շարունակվում է (հոգ չէ, որ այժմ անգլիականացման միտումն է իրեն զգացնել տալիս), ուսումնական ծրագրերը կազմելիս այլեւս այն Մոսկվայում հաստատելու տեւած եւ նվաստացուցիչ պարտականությունն չի պահանջվում, զգալի ավելացել են հայոց լեզվին եւ պատմությանը հատկացված ժամերը, բայց այս ամենից, ճիշտն ասած, հայեցի կրթություն այդպես էլ չստացվեց: Ասենք, ինչպե՞ս կարող էր այն իրականանալ, երբ այս տարիների ընթացքում ոչ ոք չկարողացավ բացատրել, թե ի վերջո ի՞նչ է դա նշանակում եւ ինչպիսի՞ ամբողջական բովանդակություն է դրվում այդ հասկացության մեջ:

Այս բացը ոչ մի կերպ չկարողացան լցնել նաեւ ազգային վերելքի առաջին տարիներին դպրոցները հախուռն մտած կրոնի դասերը, երբ ծերից ծեր խլվող կրոնականների կողմից «ստուգական աղոթքի» ուսուցումը ամենաքիչը ուսումնական օջախներում հայ ոգու վերադարձ գնահատվեց: Այսօր դա էլ չկա՝ ցանկություն ունենալը քիչ է, ասելիք ու այն տեղ հասցնողներ են հարկավոր:

Եւ պարզվում է, որ միայն կրոնի բնագավառում այս ուսումնական տարում Հայաստանի դպրոցները մոտ 500 ուսուցիչների պակաս կունենան: Սա այն դեպքում, երբ 2080 ընդհանուր պահանջի պայմաններում հանրապետության բուհերն այս տարի ավարտել է ուսուցչի որակավորում ստացած 2421 մասնագետ: Նոր ուսումնական տարուն հաշված օրեր են մնացել (կառավարության նախկին որոշմամբ այն արդեն սկսված պետք է լիներ), սակայն դասարաններ կան, որոնց համար դեռեւս ոչ մի դասագիրք տպագրված չէ:

Այս եւ շատ այլ երեւույթների համար ումի՞ց կարող ենք պատասխան պահանջել, երբ տարին դեռ չբոլորած մի նոր նախարար է նշանակվում, իսկ ՀՀ Գերագույն խորհուրդը երկու տարվա ընթացքում լուսավորության եւ կրթության հարցերը կարգավորող եւ ոչ մի օրինագիծ չի քննարկել:

Այսօր դպրոցի հարցում իրականացվող քաղաքականության շոշափելի արդյունքն այն է, որ գրտաշունչ ծնողը կարողացել են նախօրոք պատրաստվել. ժամանակին որոշեցին այդ ամիսներին դասեր չանել՝ կրթօջախները կաշխատեն 1992 թ. սեպտեմբերի 1-ից դեկտեմբերի 12-ը եւ 1993 թ. մարտի 1-ից հունիսի 15-ը: Այսինքն՝ 34 շաբաթների համար նախատեսված ուսումնական ծրագրերը պետք է կարողանան 29 շաբաթների մեջ տեղավորել: Բայց ինչպե՞ս: Նախարարությունում դրա մասին էլ են մտածել՝ պակասող ժամերը լրացնել նախասիրական առարկաներին հատկացված ժամանակի հաշվին կամ դպրոցների մեթոդմիավորումները կարող են քչացնել առանձին թեմաների ուսումնասիրման համար ուսումնական ծրագրերով նախատեսված դասերի քանակը: Իսկ ուսուցիչների բացակայության դեպքում նրանց փոխարինումը պարտադիր կերպով ապահովելու ցուցում է տրվել: Այդպիսով, դպրոցները կազմ ու պատրաստ են դիմավորում Հայաստանի Հանրապետության հերթական դժվարություններով լի ձմեռը: Մնում է միայն հուսալ, որ եղանակներն էլ ըմբռնումով կմոտենան «հասկանալի պատճառներին», եւ ցրտերը անտանելի կդառնան հատկապես դեկտեմբերի 12-ից հետո, իսկ տաք եղանակները մարտի 1-ից սկսած:

Անորոշ, անհասկանալի ուսումնական տարի է սկսվում:

ՀՈՎՍԵՓ ՊՈՂՈՍՅԱՆ

digitised by A.R.A.R.@

Հայկական հարցի հանրագիտարան

Քաղաքական բուռն իրադարձություններով հարուստ մեր օրերում, թվում է, գիտական միտքը նահանջել է երկրորդական պլան: Հրատարակչությունները մեզ քիչ են ուրախացնում նոր, ծանրակշիռ ուսումնասիրություններով: Գրական շուկան ողողվել է զուտ, միագույն, էժանագին ոստիկանական, էրոտիկ ու արկածային գրքերով: Հայագիտական գրականությունը դանդաղորեն դուրս է մղվում հրատարակչական դարակաշարերից: Նահանջ մինչեւ ո՞ւր, մինչեւ ե՞րբ: Բարեբախտաբար, համատարած անտարբերության շերտը երբեմն-երբեմն պատռվում է, եւ մեծ դժվարությամբ ու տառապանքով ծնված հայագիտական որեւէ լուրջ ու ծանրակշիռ հատոր դրվում է ընթերցողի սեղանին:

Օրերս լույս տեսավ «Հայկական հարց» մեկհատորյա հանրագիտարանը (ռուսերեն, 37 հեղինակային մամուլ, 15.000 տպաքանակով): Հատորը հրատարակության է պատրաստել Հայկական հանրագիտարանի գլխավոր խմբագրությունը: Հրատարակության հովանավորն է Հակոբ Մեղապարտի անվան պոլիգրաֆիական արտադրական միավորման կոլեկտիվը:

Հանրագիտարանը պարունակում է ավելի քան 800 բառ-հոդված, 25 քարտեզ, շուրջ 400 լուսանկար: Հանրագիտարանի ստեղծմանը մասնակցել են նաեւ մի շարք երկրների (Ռուսաստան, ԱՄՆ, Ֆրանսիա, Գերմանիա, Հունաստան, Ավստրիա, Լիբանան, Արգենտինա, Մեքսիկա եւ այլն) հայ եւ օտար ճանաչված մասնագետներ: Կատարված աշխատանքը խիստ ընդգրկուն է եւ իր ծավալով վիթխարի:

Հատորն ընթերցելուց առաջ նախապես ծագում են հետեւյալ հարցերը՝ ի՞նչ է հասկանում հանրագիտարանի գլխավոր խմբագրությունը հայկական հարց ասելով, ո՞րն է նրա բովանդակությունը եւ վերջապես ինչո՞ւ է այն լույս տեսել ռուսերեն:

Հատորի խմբագրական նախաբանում նշվում է, որ ժամանակակից գիտությունը Հայկական հարցի տակ ենթադրում է հայ ժողովրդի պատմության խնդիրների մի ամբողջություն, որոնք կապված են պետականության վերականգնման, իր պատմական հայրենիքի տարածքում ազգային համախմբման նրա ձգտման հետ:

Որպես միջազգային հարաբերությունների եւ դիվանագիտության առարկա, Հայկական հարցը ձեւավորվեց 19-րդ դարի վերջին քառորդում կազմելով Արեւելյան հարցի,– որը որպես միջազգային հակասությունների հանգույց,– երկար ժամանակ մնում էր եվրոպական դիվանագիտության ուշադրության կենտրոնում, բաղկացուցիչ մասը: Այդ տեսակետից Հայկական հարցը նախ եւ առաջ Արեւմտյան Հայաստանի եւ արեւմտահայության վիճակի եւ ճակատագրի հարցն էր: Ըստ էության մնալով նույնը՝ Հայկական հարցը տարիների հետ փոփոխություն էր կրում, իսկ 19-րդ դարի վերջից եւ հատկապես առաջին համաշխարհային պատերազմից սկըսած այն արդեն բնորոշվում է Արեւմտյան Հայաստանի եւ Թուրքիայի մյուս հայաբնակ վայրերի հայության ոչնչացմամբ ու նրա պատմական հայրենիքի բռնագրավմամբ: Ժամանակներից ի վեր Հայկական հարցը ընկալվում է ցեղասպանության եւ նրա հետեւանքների տեսակետից: Այն բանից հետո, երբ Հայաստանի Հանրապետության (1918-1920) անկումից հետո հայերը ոչ միայն կորցրին Արեւմտյան եւ Արեւելյան Հայաստանը մի միասնական պետության մեջ վերամիավորելու հույսը, այլեւ զրկվեցին իրենց անդրկովկասյան որոշ տարածքներից (Նախիջեւան, Արցախ եւ այլն), Հայկական հարցը այդպես դարձավ իր ամբողջ ծավալով պատմական արդարության վերականգնման հարց: Այդ պատճառով էլ արդի իրադարձությունների ճիշտ գնահատականը տալիս պետք է ելնել այն իրողությունից, որ հայ ժողովրդի պատմական լինելիության արմատական հարցերը տակավին լուծված չեն:

Հայկական հարցի բովանդակության նման բացատրությունն, անշուշտ, համոզիչ է: Ինչ վերաբերում է ռուսերեն հրատարակությանը, չնայած բացատրության բացակայությանը, հասկանալի է, որ սա փորձ է Հայկական հարցը հայկական մեկնակետով ավելի լայն լսարանին, համաշխարհային հանրությանը ներկայացնելու համար, երեւի այն պատճառաբանությամբ, թե խնդրի մասին ռուսալեզու եւ օտար ընթերցողներն ունեն միակողմանի ու թյուր տեղեկություն: Հատորը ռուսերեն հրատարակելու նպատակահարմարությունը երեւի տարակարծությունների տեղիք կարող է տալ եւ արդեն տվել է, սակայն կարծում ենք, որ վերը բերված պատճառաբանությունը համոզիչ է: Ովքեր, եթե ոչ հենց մենք պետք է մեր խնդիրները ներկայացնենք օտարին: Հարց է, թե ինչպե՞ս:

Եվ ահա, հանրագիտարանը դրված է ընթերցողի սեղանին: Այն հանրագիտական տեղեկատու է, որը պարունակում է տեղեկություններ Հայկական հարցի ծագման ու զարգացման, հայության ցեղասպանության, նշված խնդիրների հետ անմիջապես աղերսվող իրադարձությունների, երեւույթների ու մարդկանց մասին: Հանրագիտարանում տեղ են գտել Հայկական հարցի վերաբերյալ միջազգային պայմանագրերի, համաձայնագրերի եւ դիվանագիտական այլ փաստաթղթերի, այդ հարցի շուրջ բանակցությունների, կոնֆերանսների ու կոնգրեսների, հայ ժողովրդի ազգային-ազատագրական պայքարի, հայդուկային (ֆիդայական) շարժման, նրա մղած ինքնապաշտպանական կռիվների մասին հոդվածներ: Հատորում կենսագրական հոդվածներ կան նաեւ հայ եւ տարբեր երկրների քաղաքական ու պետական գործիչների, հայ ազգային-ազատագրական շարժման առավել ակնառու մասնակիցների, Հայկական հարցով երբեւէ զբաղված հայ եւ օտարազգի գիտնականների մասին: Առանձին ակնարկային հոդվածներով հանրագիտարանը անդրադառնում է Հայկական հարցի եւ հայոց ցեղասպանության արտացոլմանը հայ եւ համաշխարհային պատմագրության, գեղարվեստական գրականության մեջ, արվեստում:

Վերջերս լույս տեսած «Հայկական հարց» միհատորյակը լուրջ ներդրում է չարչրկված ու կնճռոտ հարցի պատմության ուսումնասիրման մեջ

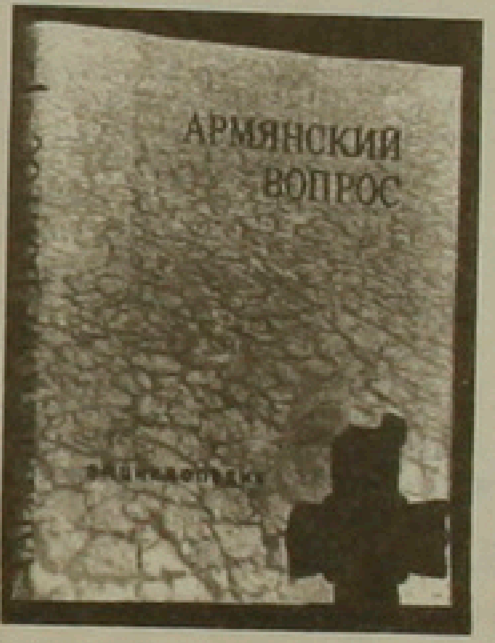

Հայկական հարցի նման համակողմանի լուսաբանումը ընթերցող լայն հասարակայնության համար ձեռնարկվում է առաջին անգամ: Հասկանալի է, որ նման համապարփակ հատորում կլինեն նաեւ վրիպումներ, սխալներ, աղավաղումներ, բացթողումներ: Սույն գրախոսության նպատակը նաեւ այդ վրիպումների վրա ուշադրություն դարձնելն է, որպեսզի հետագայում նվազագույնի հասցվեն դրանք, մանավանդ, ինչպես հավաստում է գլխավոր խմբագրությունը, սույն հատորն առաջիկայում լույս է տեսնելու նաեւ հայերեն:

Ռուբեն Շիշմանյանի ծածկանունը ոչ թե Դերսիմցի Քեռի է (էջ 343), այլ Դերսիմի Քեռի: Համազասպը եղել է ոչ թե 5-րդ կամավորական ջոկատի հրամանատարը (էջ 22), այլ 3-րդ: «Ալվարինջի կռիվը» հոդվածում նշվում է, թե այդ կռվից հետո (1905 թ.) Տարոնում հայդուկների գործունեությունը դադարում է (էջ 19), սակայն դա այդպես չէ, քանզի 1907 թ. մայիսին տեղի ունեցած Սուլուխի կռիվը լրիվ հակառակն է փաստում:

«Անդրանիկ» հոդվածում նշված է, թե Աղբյուր Սերոբի մահից հետո (1899 թ.) Անդրանիկը ճանաչվեց Վասպուրականի եւ Սասունի հայդուկային ուժերի ընդհանուր հրամանատար (էջ 27), սակայն դա իրողությանը չի համապատասխանում, քանզի Անդրանիկն այդպիսին ճանաչվեց, այն էլ միայն Սասունի համար, 1903-ից հետո: «Արմեն Գարո» հոդվածում չի նշվում Գարոյի զգալի դերը 1905 թ. հայ-թաթարական ընդհարումների եւ մասնավորապես Թիֆլիսի հայության ինքնապաշտպանության ղեկավարման գործում: Զեյթունի 1895 թ. ապստամբության ղեկավարներ են նշված Աղասին եւ Ղազար Շովրոյանը (էջ 183), որը սխալ է. ապստամբությունը ղեկավարել են Աղասին եւ Նազարեթ Ենիտունյանը (Ոտարաշխարհյան): Նույն հոդվածում նշվում է, որ բուրերը Զեյթուն ուղարկեցին օտարերկրյա վեց հյուպատոսներ, մինչդեռ ուղարկվել են չորս հյուպատոսներ: Նշված է, թե Արամ Մանուկյանը Վան է ժամանել 1905-ին (էջ 222), իրականում դա տեղի է ունեցել մեկ տարի առաջ՝ 1904-ին: Այնուհետեւ նշված է, որ նա Վանում գործել է մինչեւ 1915 թվականը, դարձյալ թյուրիմացություն է: Արամը Վանից հեռացել է 1908-ին, այդ թվականից նա Օրդու քաղաքում զբաղված էր ուսուցչությամբ, իսկ այնուհետեւ մոտ երկու տարի բնակվում էր Ժնեւում, մինչեւ 1910 թ., որից հետո վերադարձել է Վան եւ մնացել մինչեւ 1915 թ.:

Մեր կարծիքով, խիստ անբավարար ու թռուցիկ են ներկայացված Արաբոն, Մեծն Մուրադը, Մարզար Վարժապետը, հատկապես Հրայրն ու Արամ Արամյանը: Անգամ բացահայտված չեն Արաբոյի գործունեության հիմնական արդյունքները, չի նշված նրա վերջին մարտի վայրը: Սխալաշատ են «Դեղին գրքին» (էջ 175) եւ «Կապույտ գրքին» (էջ 302) նվիրված հոդվածները, լավ չեն լուսաբանված «Զուլում» (էջ 184) հասկացությունն ու քաղաքականության էությունը: Արմենական կազմակերպությանը նվիրված հոդվածում տեղ են գտել կասկածելի, մերժելի տեսակետներ: Հնացած են ու հակասական «Հայաստանի ազատագրության հայ գաղտնի բանակ»-ին (ԱՍԱԼԱ) վերաբերող որոշ փաստեր (էջ 35-36): Այսպես, օրինակ, նշվում է, որ 1984-ից ԱՍԱԼԱ-ն այլեւս ահաբեկչական գործողություններ չի ձեռնարկում, սակայն դա այդպես չէ. վերջին գործողությունը տեղի է ունեցել 1991-ին: Սխալ է նաեւ այն, որ բանակի «Հայաստան» պաշտոնաթերթը հրատարակվել է մինչեւ 1987 թվականը, մինչդեռ այն լույս է տեսնում ցայսօր: «Յանիկյան» հոդվածում շեշտվում է, որ նրա ձեռնարկած գործողությունը օրինակ հանդիսացավ սփյուռքի հայ երիտասարդության որոշ մասի համար, որը ստեղծեց ԱՍԱԼԱ-ն (էջ 348): Այստեղ անտեսված են մի շարք այլ կազմակերպություններ, որոնք նույնպես ձեւավորվեցին Յանիկյանի գործողության ազդեցության ներքո: Տարակուսելի է, թե հանրագիտարանում ինչո՞ւ են բացակայում հոդվածներ «Հայկական ցեղասպանության արդարության մարտիկներ», «Հայկական հեղափոխական բանակ», «Հայկական նոր դիմադրություն» եւ այլ կազմակերպությունների մասին:

Նշված սխալներն, անշուշտ, հետեւանք են հիմնականում եղած գրականության ոչ քննադատական ու քննական օգտագործման: Դրանցից շատերը խիստ տարածված են եւ այսօր շատ դժվար է ճիշտը սխալից առանձնացնել: Սակայն այդ աշխատանքը պետք է կատարել, դա է պահանջում գիտության շահը:

Այժմ մի քանի խոսք բացթողումների մասին: Ինչ խոսք, նման ընդարձակածավալ ու բարդ հրատարակությունում դրանք անխուսափելի են: Այնուհանդերձ, բացթողումներից շատերը պատճառաբանված չեն: Հանրագիտարանում անիրավացիորեն տեղ չեն գտել հայ ազատագրական շարժման, հասարակական-քաղաքական մտքի ականավոր ներկայացուցիչներից շատերի անունները. Ախթերը (Մոկաց Հարություն), Մուշեղ Ավետիսյանը (Սասունցի Մուշեղ), Ռուբինա Արեշյանը (Օհանջանյան) եւ շատ ու շատ այլոց: Բացակայում են նաեւ «Արծիվ», «Դժոխք», «Զոհ», «Կայծակ», «Մըրրիկ», «Շանթ», «Փոթորիկ» զինատար ու զինական խմբերի, ինչպես նաեւ Թավրիզի «Խարխու» զինագործարանի վերաբերյալ հոդվածներ: Տարակուսելի է Վանի 1896 թվականի ինքնապաշտպանության մասին հոդվածի բացակայությունը:

«Հայկական հարցը եւ հայերի ցեղասպանությունը պատմագրության մեջ» հոդվածում բացակայում է սփյուռքահայ պատմագրությունը: Այն խիստ կարեւոր ու ընդարձակ աշխատանքը, որ կատարվել է 1918-1990 թթ. ընթացքում, որեւէ վերլուծության չի արժանացել: Կա հարցի ռուսական, խորհրդային, ֆրանսիական, անգլիական, ամերիկյան, անգամ թուրքական պատմագրությունը, սակայն սփյուռքահայ պատմագրությունը չկա: Հատորը կազմողներն ուղղակի մոռացել են այն: Ինչպես որ մոռացել են առանձին բառ-հոդվածներ նվիրել հայկական հարցի եւ ցեղասպանության այնպիսի վաստակաշատ հետազոտողների, ինչպիսիք են Հովհաննես Աղբաշյանը, Անդրանիկ Անդրեասյանը, Արամ Հայկազը եւ դարձյալ շատերը: Հանրագիտարանում հավուր պատշաճի են ներկայացված ցեղասպանությունը մերկացնող մի շարք ժողովածուներ, սակայն այս շարքը եւս թերի է: Ն. Ադոնցին նվիրված հոդվածում (էջ 13) անհրաժեշտ էր նշել նրա խիստ ծրագրային «Հայկական հարցն ու գերմանական պլանները» ուսումնասիրությունը, որն այժմ էլ չի կորցրել իր այժմեականությունը:

Նշված բացթողումների զգալի մասն, անշուշտ, վերականգնելի են, եւ համոզված ենք, որ դրանք հավուր պատշաճի տեղ կգտնեն հատորի հայերեն տարբերակում: Սակայն, մեր կարծիքով, հանրագիտարանի ամենաթերի կողմը Հայկական հարցի այսօրվա վիճակի ցուցահանման տարօրինակ բացակայությունն է: Խոսքն առաջին հերթին Արցախյան շարժման մասին է, շարժում, որի պատմությունն ընդհանրապես բացակայում է հանրագիտարանի էջերում: Թեեւ, ի շահ արդարության, պետք է նշել, որ «Սփյուռք» հոդվածում Արցախյան շարժումը ներկայացվում է որպես «Հայկական հարցի բաղկացուցիչ մաս» (էջ 167), իսկ գրականության բաժնում ռուս բանաստեղծ Մ. Դուդինին նվիրված հոդվածում ակնարկվում է «Սումգայիթյան ողբերգական իրադարձությունների» մասին (էջ 140): Ի՞նչ է սա, միայն թերացո՞ւմ, թե՞ ժամանակներին տուրք տալու միտում: Երկուսն էլ արդարացուցիչ չեն:

Ամփոփենք. «Հայկական հարց» հանրագիտարանը, անկախ նշված ու չնշված թերություններից, նշանակալից երեւույթ է: Այն, անկասկած, լուրջ ներդրում է հայագիտության բնագավառում: Հուսով ենք, որ անկողմնակալ ընթերցողը կգնահատի այս շնորհակալ ու պատկառելի աշխատանքը:

ՊԵՏՐՈՍ ՀՈՎՀԱՆՆԻՍՅԱՆ
Պատմաբան

Քըրք Գըրքորյանը «Քրայսլեր»-ի տնօրեն մարմնում աթո՞ռ է պահանջում

Քըրք Գըրքորյանը, որ «Քրայսլեր» ընկերության ամենաշատ բաժնեթղթեր ունեցող անձն է, հայտարարեց, թե հուսախաբ է ընկերության տնօրեն մարմնի նախագահ Լի Այաքոկայի հավանական հրաժարականի լուրից:

Ավտոմեքենաների «Քրայսլեր» ընկերությանը հղած իր նամակում նա բացատրում է, թե Այաքոկայի հրաժարականի դեպքում բաժնետերերի շահերը ուժեղ ներկայացուցչություն կպահանջեն: Նա նշում է, որ ինքը մեծ ներդրումներ է կատարել վստահելով Այաքոկային: Քըրք Գըրքորյանը չի հայտնել, թե ինքը կցանկանա՞ր արդյոք լինել տնօրեն մարմնի անդամ, թե՞ փափագում է այդ աթոռը հանձնել վստահելի այլ անձի:

Քըրք Գըրքորյանը, որ միլիարդատեր դարձավ ամենատարբեր ասպարեզներում (կինոնկար, օդանավորդություն, խաղատներ) ներդրումներ կատարելով, այժմ տնօրինում է «Քրայսլեր» ընկերության բաժնեթղթերի 9.8 տոկոսը: 74-ամյա Գըրքորյանը վերջին մեկուկես տարում բավականին կրավորական կեցվածք ուներ «Քրայսլեր» ընկերությունում եւ վերջերս ցուցաբերած նրա աշխուժությունն անորոշության առջեւ է կանգնեցրել ընկերությանը՝ կապված տնօրեն մարմնի հրաժարականի հետ:

Ֆինանսապես տկար այս ընկերության համար տնօրինության անձնակազմի եւ մեծ թվով բաժնեթղթեր ունեցողների մեջ նոր «իրարանցումը» կարող է կործանարար լինել: «Քրայսլեր»-ը, որ 7 միլիարդ պարտք ունի 160 դրամատների, վերջերս փորձում էր հետաձգել դրանց մարումը: Պատասխանելով Գըրքորյանի նամակին, Այաքոկան հաստատել է դեկտեմբերի 31-ին իր հրաժարական տալու մասին լուրը, բայց եւ հավաստիացրել, որ ինքն ակտիվ մասնակցություն կունենա ընկերության գործադիր մարմնի գործունեությանը: Գըրքորյանը պահանջել է նաեւ «Քրայսլեր» ընկերության եւ իր ներկայացուցիչների միջեւ ժողով գումարել՝ քննարկելու տնօրեն մարմնի հետ առնչվող հարցերը:

Գըրքորյանն ունի «Քրայսլեր» ընկերության 22 միլիոնի բաժնեթղթեր (այսինքն 9.78 տոկոսը): Մեծ ներդրումներ ունի նաեւ The Wellington Management Co եւ Stanford Bernstein Co ընկերություններում, համապատասխանաբար 20.087.350 եւ 17.903.791:

Շիմոն Պերեսի այցը Մոսկվա «քաղաքական կարեւորագույն իրադարձություն է»

Օգոստոսի 20-ին Կրեմլում Ռուսաստանի փոխնախագահ Ալեքսանդր Ռուցկոյը ընդունեց Իսրայելի արտգործնախարար Շիմոն Պերեսին: Նա այդ այցը գնահատեց որպես *«մեծ քաղաքական իրադարձություն երկու երկրների միջեւ հարաբերությունների զարգացման գործում, քանի որ այն պետք է սկիզբ դնի երկկողմանի կապերի համակարգի ստեղծմանը»*:

Իսրայելի արտգործնախարարը «Ի.Ֆ.»-ի թղթակցին տված հարցազրույցում լիովին պաշտպանեց Ա. Ռուցկոյի դիրքորոշումը: Նա նշեց, որ *«մեր հարաբերություններում մեծ հեռանկարներ են բացվում ինչպես մշակութային համագործակցության, այնպես էլ մասնավոր ձեռնարկատիրության զարգացման ոլորտում»*:

Նույն օրը տեղի ունեցավ Շիմոն Պերեսի հանդիպումը Ռուսաստանի արտգործնախարար Անդրեյ Կոզիրեւի հետ: Լրագրողների հետ զրույցի ժամանակ Ա. Կոզիրեւը նշեց, որ Մերձավոր Արեւելքի կարգավորման շուրջ Վաշինգտոնում կայանալիք բանակցությունների հերթական փուլի նախօրեին տեղի ունեցած այդ հանդիպման նախաձեռնողը Շ. Պերեսն է: Նախարարի խոսքերով, ռուսաստանյան կողմն ակտիվորեն աջակցել է այդ նախաձեռնությանը, քանի որ նկատելի է շրջանի բարդ խնդիրների լուծումը որոնելու պատրաստակամությունը:

Պատասխանելով Ռուսաստանում հակասեմիտիզմի դրսեւորումների վերաբերյալ լրագրողների կողմից տված հարցին, Ա. Կոզիրեւը հայտարարեց, թե այդ հարցում նախագահ Բորիս Ելցինը եւ Ռուսաստանի իշխանությունները զբաղեցնում են հստակ եւ միանշանակ դիրքորոշում. հակասեմիտիզմը, ինչպես նաեւ շովինիզմի եւ ռասայական անհանդուրժողականության այլ ձեւերը անթույլատրելի են եւ պետք է դատապարտվեն:

digitised by A.R.A.R.@

Փոքրիկ աջակցություն Բուշի ընտրապայքարին

Կամ արաբական հեքիաթը զոհաբերվում է «ամերիկյան երազի» հաղթանակին

Հավանաբար շատերն են հիշում այն ճոխ տոնախմբությունները, որ կազմակերպեց Ամերիկան, Ծոցի պատերազմում իր գլխավորած հակաիրաքյան դաշինքի փայլուն հաղթանակի կապակցությամբ։ Դա ոչ միայն հայրենական զենքի, այլեւ «ամերիկյան երազի» հաղթանակն էր՝ երիտասարդ, առողջ ու կենսունակ ժողովրդի հերթական հաղթանակը «համաշխարհային արդարության» հաստատման ճանապարհին։

Որքան էլ տարօրինակ էր, բայց Իրաքը եւս հաղթանակ էր տոնում, «արաբական տարածքների միավորման» հեքիաթ-գաղափարի «բարոյական» հաղթանակը համաշխարհային սիոնիզմի եւ իմպերիալիզմի նկատմամբ»։ Խոշոր հաշվով երկուսն էլ տոնելու բավարար առիթ ունեին՝ ԱՄՆ-ը ազատագրել էր Քուվեյթը, իսկ Սադդամն այդ ամենից հետո պահպանել էր իշխանությունը եւ այս վերջին փաստը ակնհայտ ստվեր էր գցում ամերիկյան հաղթանակի փայլի վրա։

Թեեւ Արեւմուտքի բացահայտ հովանավորությամբ Իրաքի հյուսիսում քրդերը, իսկ հարավում շիաները զինված պայքար ծավալեցին Հուսեյնի վարչակարգի դեմ, սակայն վճռորոշ պահին Արեւմուտքը զրկեց նրանց անհրաժեշտ աջակցությունից՝ գերադասելով պահպանել Իրաքի ամբողջականությունը, դրանով իսկ նաեւ Հուսեյնի իշխանությունը։ ԱՄՆ-ի նախագահը հույս հայտնեց, որ Իրաքի ժողովուրդը սեփական ուժերով կտապալի Սադդամի ազգակործան վարչակարգը եւ ժողովրդավարության հաստատման միջոցով կկանխի Իրաքի մասնատման վտանգը։

Սակայն, մինչ Արեւմուտքը համբերատար սպասում էր Իրաքի ժողովրդի ինքնապաշտպանության բնազդի դրսեւորմանը, Սադդամը վերադասավորեց զինված ուժերը եւ կործանիչ հարվածներ հասցրեց եւ՛ քրդերին, եւ՛ շիաներին։ Միաժամանակ, զանգվածային մահապատժի միջոցով նա խեղդեց ընդդիմության հնարավոր դրսեւորումները եւ ապացուցեց, որ լիովին վերահսկում է իշխանությունը երկրում։

Կյանքը ցույց տվեց, որ Իրաքի ժողովուրդն ընդունակ չէ, նույնիսկ, ազգային շահերի պաշտպանության համար, զահընկեց անելու իր օրինական նախագահին։ Իսկ հուսալ, որ Հուսեյնը պետական-ազգային շահը վեր կդասի իր իշխանությունից՝ առնվազն միամտություն էր։ Ինչպես գրում է ամերիկյան հոգեբաններից մեկը, «Սադդամը պատկանում է իշխանության հասած այն ֆենոմենալ կառավարիչների թվին, ովքեր պետական ու ազգային շահը նույնացնում են սեփական անձի եւ իշխանության հետ։ Նրանք ընդունակ են ամեն ինչի եւ ինչպես իր ժամանակին Հիտլերն էր, Սադդամը եւս գերադասում է ժողովրդին ու երկիրը իր հետ տանել գերեզման, քան հրաժարվել իշխանությունից։ Դա անկասկած հասարակությունների մեծագույն արատն է, երբ «օրինական» իշխանությունները ոչ մի օրինական մեխանիզմներ չեն գործում, իսկ նման վարչակարգերում բարոյական կատեգորիաներին դիմելով արդյունքի հասնելը անօգուտ զբաղմունք է»։

Իրաքի ու միջազգային հանրության միջեւ լեզվակռվային դիմակայությունը երեւի թե երկար շարունակվեր, եթե օրակարգում չլիներ ԱՄՆ-ի նախագահի ընտրությունների հարցը։ Դեռ ամիսներ առաջ դիտորդները կանխատեսում էին, որ Ջորջ Բուշի վերջնական հաղթաթուղթը լինելու է արտաքին քաղաքականության հետ կապված մի որեւէ վճռական գործողություն, որը ամերիկացիների մոտ սիրո նոր պոռթկում կառաջացնի ներկա նախագահի նկատմամբ։ Հարավսլավական ճգնաժամի հասունացմանը զուգահեռ դիտորդների մոտ ձեւավորվում էր այն կարծիքը, թե այդ գործողությունը կիրականացվի հենց այնտեղ. «նախահարձակ սերբերի ռազմական ողնաշարը կոտրելու նպատակով»։

Սակայն, պետք է կարծել, որ Մեծ Բրիտանիային հաջողվեց ավելի մեղմ հունի մեջ դնել Հարավսլավիայում ռազմական միջամտության ընթացքը, եւ, որ առավել կարեւոր է, բացառել օդուժի միջոցով Սերբիան հիմնահատակ ավերելու հնարավորությունը։ Փոխարենն առաջարկվում է մեկ այլ, ոչ պակաս տպավորիչ ռազմական գործողություն օդուժի կիրառմամբ, բայց արդեն Իրաքում, որի ավերումն այսօր ոչ մեկին չի անհանգստացնում։ Ավելին, Բուշի վրայից հնարավոր մեղադրանքները հանելու համար Մեյջորն իր ֆրանսիական կոլեգայի հետ իրենց վրա են վերցրել գործողությունների կազմակերպման նախաձեռնությունը։ Իրաքը փաստորեն բաժանվել է երեք մասի. հյուսիսում քրդական, հարավում 38-րդ հորիզոնականով շիաների տարածքները, իսկ Հուսեյնի իշխանության տակ մնացել է երկրի կենտրոնական մասը Բաղդադ կենտրոնով։

Կվերաճի՞ արդյոք սա Իրաքի փաստացի մասնատման՝ դժվար է ասել, բայց շրջանի եւ հատկապես արաբական երկրներն արդեն տագնապ են ազդարարում։ Բացի նրանից, որ արաբական երկրները դեմ են իրենց ընդհանուր հայրենիքի տարածքների կորստին, Իրանը, Թուրքիան եւ Սիրիան (վերջինս դեռ պաշտոնական հայտարարություն չի արել) անհանգստացած են քրդական պետության ստեղծման հեռանկարից։ Սակայն, այս դեպքի համար Արեւմուտքն ունի այլընտրանքային իր տարբերակը՝ քրդական տարածքների վրա բուֆերային գերիշխանության հաստատումը։ Սա հազիվ թե բավարարի Իրանին եւ արաբական երկրներին, բայց շատ ավելի գերադասելի է, քան քրդական պետության ստեղծումը։

Ինչ վերաբերում է շիաների իշխանությանը, ապա տագնապը համակել է Ծոցի արաբական երկրներին, որոնք անհանգստացած են Իրանի ազդեցության ուժեղացումից, մանավանդ որ սեփական բնակիչների թվում ունեն շիա դավանանքի բավարար հատվածներ։

Այնպես որ, Իրաքի մասնատումը բավական արմատական քայլ է եւ կարող է հիմնավորապես փոխել Միջին Արեւելքի քաղաքական ու էթնոլոգիական քարտեզը։ Բայց այս ամենը խիստ երրորդական եւ աննշան է թվում, համեմատ այն բանի, որ «ամերիկյան երազը» պետք է հերթական հաղթանակը տոնի, իսկ Ջորջ Բուշը եւս չորս տարի բազմի Սպիտակ տան նախագահական աթոռին։

ՏԻԳՐԱՆ ՀԱՅՐԱՊԵՏՅԱՆ

ՌՈՒԽ-ը հանդես է գալիս Ուկրաինայի խորհրդարանի լուծարման կողմ

ՌՈՒԽ-ի համանախագահ Վյաչեսլավ Չեռնովիլը գտնում է, որ Ուկրաինայի անկախության օրը պետք է դառնա դեկտեմբերի 1-ը, երբ նրա անկախության օգտին էր քվեարկել ողջ ուկրաինացի ժողովուրդը, այլ ոչ թե օգոստոսի 24-ը։ Այդ մասին նա հայտարարեց օգոստոսի 19-ին Կիեւում կայացած մամուլի ասուլիսում։ Վ. Չեռնովիլի խոսքերով, օգոստոսի 24-ին Գերագույն խորհուրդը ստիպված էր հռչակել Ուկրաինայի անկախությունը, քանի որ պուտչիստները փրկում էին իրենց կաշին խռովարարներին պաշտպանելուց հետո։ «Չէ որ մի քանի շաբաթ դրանից առաջ այդ պատգամավորների շնորհիվ արագորեն վավերացվել էր միութենական պայմանագիրը», ասաց նա։ ՌՈՒԽ-ի ղեկավարն ասաց, թե Ուկրաինան պետք է ապագայում դառնա ոչ միջուկային պետություն։ «Սակայն պետք չէ շտապել տակտիկական միջուկային զենքը դուրս հանել», նշեց Վ. Չեռնովիլը։ Նրա խոսքերով, այդ զենքը հանրապետության տարածքից դուրս բերելու ժամանակ պատշաճ վերահսկողություն չէր եղել։ Ուստի պարզ չէ այդ զենքի հետագա ճակատագիրը եւ որտեղ է այն հիմա։ Պատասխանելով կառավարության հավանական հրաժարականի մասին հարցին, Վ. Չեռնովիլն ասաց, թե ներկա իրավիճակում այն ոչինչ չի տա։ Ուստի ՌՈՒԽ-ը լայն արշավ է սկսում պահանջելով լուծարել Գերագույն խորհուրդը։ ■

Ժիրինովսկին մեղադրում է

Ռուսաստանի լիբերալ-դեմոկրատական կուսակցության գերագույն խորհուրդը մեղադրել է Ռուսաստանյան Դաշնության կառավարությանը «Աբխազիայի եղբայրական ժողովրդի հանդեպ հերթական դավաճանության մեջ»։ Խորհրդի հայտարարության մեջ նշվում է, որ «այսպես կոչված դեմոկրատական հեղափոխության տարելիցին ոչ Ռուսաստանի նախագահը եւ ոչ էլ նրա շրջապատը չեն ցանկանում նկատել, որ սկսվել է Աբխազիայի ժողովրդի ցեղասպանությունը»։ Կուսակցությունը հայտնել է, որ համաձայն չէ ինքնավար հանրապետությունում իրականացվող Վրաստանի այժմյան ղեկավարության քաղաքականության հետ։ Լիբերալ-դեմոկրատական կուսակցությունը «միշտ համարել է եւ համարում է, որ Աբխազիան Ռուսաստանի անբաժանելի մասն է»։ «Այդ երկիրը գտնվում է ռուսների հովանու ներքո», նշվում է կուսակցության գերագույն խորհրդի հայտարարության մեջ։ ■

Գորբաչովի դերը խռովության ժամանակ

Ուկրաինայի հետախուզության գլխավոր վարչության պետ Գեորգի Կովտանը «Մոլոդ Ուկրաինի» թերթին տված հարցազրույցում ասաց, որ անցյալ տարվա օգոստոսյան խռովության ժամանակ ԽՍՀՄ նախկին նախագահը խաղացել է մեծ, եթե ոչ գլխավոր դերը։ Նա վկայակոչում է այն մարդկանց հետ ունեցած զրույցները, որոնք պահպանում էին Գորբաչովին Ֆորոսում։ «Նրանցից ոմանք զարմանում են, ոմանք նեղանում, երբ խոսքը գնում է նախկին նախագահի ձերբակալման մասին, ասաց Ուկրաինայի հետախուզության պետը, ձերբակալում չկար։ Ավտոտնակում կանգնած էին մեքենաներ, որոնց մեջ տեղադրված հեռախոսներով կարելի էր կապվել նույնիսկ Բուշի հետ։ Ավտոտնակի ճանապարհը չէր փակվել։ Գորբաչովը հաղորդագրություններ էր ստանում եւ կարգադրություններ էր տալիս»։ ■

Լարված իրավիճակ ուկրաինա-մոլդովական սահմանում

Ուկրաինայի սահմանապահ զորքերի մամուլի ծառայությունում հայտնեցին, որ այս տարվա սկզբից ավելի քան 1500 օտարերկրացի, հիմնականում ռումինացի է ձերբակալվել ուկրաինա-մոլդովական սահմանում։ Ուկրաինացի սահմանապահները վնասազերծել եւ ձերբակալել են 10 զինված խմբավորում, առգրավել են հրազենի մի քանի հարյուր միավոր, փամփուշտներ եւ ավելի քան 100 մարտական նռնակ։ ■

Հյուսիս–Հարավ հակասությունները միգրացիայի մեծ ծավալների պատճառ

Խորհրդային իշխանության տարիներին մասամբ տարվող ամբողջատիրական քաղաքականության, մասամբ էլ համեմատաբար ապահով ու անհոգ կյանքի հետեւանքով շատ համամարդկային խնդիրներ, ինչպիսիք գործազրկությունը, արժեզրկումը, պատերազմի սպառնալիքն ու էկոլոգիական աղետները, թվում էին շատ հեռու ինչ-որ բան եւ մատուցվում միայն «նրանց կյանքի» շղարշով։

Ներկայիս Հայաստանի սոցիալ-տնտեսական վիճակը եւ հատկապես սպասվելիք հեռանկարները ասում են այն մասին, որ մենք չենք շրջանցելու տնտեսական ճգնաժամերը, դրանից բխող զանգվածային գործազրկությունը, եւ որ արդեն տեղի ունեցող գործընթացները անխուսափելիորեն կհանգեցնեն «ուղեղների», ընդհանրապես էժան աշխատուժի մեծ արտահոսքի, եւ երրորդ աշխարհի երկրների ճակատագիրը անպայմանորեն ուղեկցելու է նաեւ մեզ։

Այդ պատճառով անհրաժեշտ է հնարավորին չափ լավ ուսումնասիրել բոլոր մեզ սպասվող խնդիրներն արդեն եղած օրինակներով, որպեսզի վերքերի բուժումը հնարավորին չափ անցավ ընթանա։

Կանադացի հայտնի սոցիոլոգ, ժողովրդագրագետ Էլան Սիմոնսը վերջին ժամանակներս իր հետազոտությունների հիմնական առարկա է ընտրել հարավից հյուսիս ընթացող միգրացիոն գործընթացները եւ դրա հետ կապված երրորդ աշխարհի զարգացման միտումները։ Ստորեւ մեզ ներկայացվող նյութը բերված է նրա վերջին աշխատությունից։

ԼԵՎՈՆ ԳԵՎՈՐԳՅԱՆ

Զարգացած տերությունները մեծ ջանքեր են թափում կանգնեցնելու «երրորդ աշխարհի» երկրներից արտագաղթողների հոսքը, իսկ դա ոչ միայն անբարոյական է, այլեւ ոչ գործնական։ Մեծանալու են ներգաղթը վերահսկելու վրա արվող ծախսերը, իսկ տվյալ երկիր թափանցել ցանկացողները, միեւնույն է, գտնելու են ձեւերը։ Նույն կերպ սխալ են հավաստիացումներն այն մասին, թե միջազգային գործողությունների համակարգումն՝ ուղղված միգրացիայի աղբյուր հանդիսացող երկրների տնտեսական զարգացման արագացմանը, կնպաստեն հարավից հյուսիս գաղթողների հոսքի նվազմանը։ Իրականում պատմությունը վկայում է հակառակը։ Հարավի երկրների տնտեսական զարգացման որոշակի ժամանակահատվածից հետո այժմյան միգրացիային նպաստող գործոնները կարող են թուլանալ կամ նույնիսկ վերանալ, սակայն առաջիկա 20-30 տարիների ընթացքում տնտեսական աճը, ըստ երեւույթին, նույնիսկ կնպաստի միգրացիայի ուժեղացմանը դեպի հյուսիսի երկրներ։ Դա բացատրվում է նրանով, որ աշխատանքի արտադրողականության աճը զգալիորեն կկրճատի բանվորական տեղերի քանակը, իսկ գործազրկությունը կհանգեցնի պոտենցիալ գաղթողների թվի ավելացմանը։ Եւ այդ ընթացքը դեռեւս կշարունակվի, քանի որ տնտեսության զարգացումը կրում է աստիճանական բնույթ։

Ըստ եղած տվյալների, ներկայումս աշխարհում 60 մլն մարդ գտնվում է «շարժման մեջ»։ Սրանց թվին են պատկանում պատերազմական գործողությունների վայրերը լքած գաղթականները, քաղաքական հետապնդումներից փախչող անձինք, սովից, չքավորությունից ու բնական աղետներից փրկվել ցանկացողները կամ ուղղակի նրանք, ովքեր ավելի լավ կյանք են փնտրում։ Սրա 16 մլն մարդ համարվում է քաղաքական փախստական եւ, համապատասխան ՄԱԿ-ի կանոնադրության, կարող է ենթարկվել հալածանքների։

Նման երեւույթները տագնապ են առաջացնում հյուսիսի երկրներում, ինչպես նաեւ հարավի այն երկրներում, ուր նույնպես ներհոսք է նկատվում։

Միգրացիայի աճը հաճախ բացատրում են նաեւ հարավի երկրներում զարգացման ծրագրերի անհաջող իրականացմամբ։ Աֆրիկայի, Կարիբյան ավազանի ու Հարավային Ամերիկայի շատ երկրներում 80-ականներին հայտարարված զարգացման տասնամյակը հանգեցրել է այդ երկրներում տնտեսության «սառեցման» եւ կենսամակարդակի անկման։

Այդ առումով առանցքային կարելի է համարել հետեւյալ երեւույթները. արտադրության համընդհանրացում, սպառողական շուկայի համընդհանրացում, միջազգային առեւտրական բլոկների ձեւավորում։

Այս համընդհանրացման հիմնական հետեւանքը եղավ «հաղթողների» ու «պարտվածների» միջեւ տարբերության ավելի ցայտուն արտահայտումը։ Օրինակ, համընդհանրացումն ու այն ապահովող ծրագրային միջոցառումները նպաստեցին հարավ-արեւելյան Ասիայի որոշ երկրների (Հարավային Կորեա, Հոնգ Կոնգ, Թայվան, Սինգապուր, Մալայզիա եւ Թայլանդ) տնտեսական զարգացմանը, քանի որ այդ երկրներում քաղաքական կայուն վիճակը, կրթական համակարգի բարելավումը, էժան աշխատուժը հնարավորություն տվեցին արտերկրյա կապիտալի ներհոսքին եւ նպաստեցին արտադրանքի արտահանմանը։ Իսկ դրան հակառակ շատ երկրներ, ինչպես Աֆրիկայի երկրների զգալի մասն ու Կենտրոնական եւ Հարավային Ամերիկայի շատ երկրներ, հայտնվեցին պարտվողի վիճակում, քանի որ այնտեղ տնտեսական ենթակառուցվածքներն այնքան քիչ են զարգացած, որ նույնիսկ չափազանց էժան աշխատուժն ու զարգացած երկրներին մոտ գտնվելը բավարար նախադրյալ չեն խոշոր չափերի կապիտալ ներգրավելու համար։ Զարգացման նպատակով արվող օգնությունը բավարար չէր, իսկ անմիջական ներդրումների ծավալն այդ երկրներ նույնիսկ նվազեց։

Մի խոսքով ակնհայտ է, որ համընդհանրացման դարաշրջանը այսուհետեւ էլ կբնութագրվի տնտեսության զարգացման անհամաչափությամբ, որը կխթանի արտաքին միգրացիան, եւ աշխարհում իրավիճակի փոփոխման հետ միգրացիայի աղբյուր հանդիսացող երկրներին կգան փոխարինելու ուրիշ երկրներ։

Արտադրության համընդհանրացումն առաջացրեց աշխատանքի միջազգային բաժանումը, երբ այնպիսի բնագավառներ, ինչպիսիք են գիտական հետազոտությունները, նոր տեխնոլոգիաների մշակումը, նախագծումը, վերահսկումն ու կառավարումը, կենտրոնանում են Հյուսիսում, իսկ աշխատատար արտադրությունները՝ Հարավում։

Լրացուցիչ խնդիրներ են առաջանում այն երկրներում, որտեղ ստեղծվել են ազգային համայնքներ։ «Երրորդ աշխարհի» ծագում ունեցող ընտանիքներն ու ազգային խմբերը պահանջում են, որ հնարավորություն տրվի միավորելու իրենց ազգականների հետ արդեն իրենց նոր հայրենիքում։ Դա հատկապես բնորոշ է այնպիսի բազմազգ երկրներին, ինչպիսիք են ԱՄՆ-ը, Կանադան, Ավստրալիան։

Կարելի է վստահորեն ասել, որ, չնայած միջազգային համագործակցության օգնությամբ իրականացվող զարգացման ծրագրերը վերջին հաշվով կհանգեցնեն արտագաղթի նվազմանը, այնուամենայնիվ, առաջիկա ժամանակաշրջանում այդ նույն միջոցներն ավելի կխթանեն այն։

Դժվար է պատկերացնել, թե ինչպես կզարգանա տնտեսությունը Հարավում առանց Հյուսիսի հետ առեւտրի, տեխնիկական փոխանակման ու համագործակցության ընդլայնման։ Նույն ձեւով էլ Հյուսիսը չի կարող տնտեսապես զարգանալ առանց Հարավի հետ ազնիվ ու հավասար իրավունքներով համագործակցելու։ Եւ այդ փոխադարձ շահագրգռվածությունը կստիպի, որ ստեղծվեն նոր իրավական նորմեր, նոր միջազգային հաստատություններ ու նոր համաձայնագրեր, որ հմուտ եւ նրբանկատ ձեւով վերացվի այն լարվածությունը, որը ստեղծվում է տարբեր երկրներում տնտեսության անհավասարաչափ զարգացման հետեւանքով։ Ասածը այլ կերպ նշանակում է նահանջել դեպի տնտեսությունների մեկուսացում, միջազգային առճակատում եւ համընդհանուր քաոս։ ■

digitised by A.R.A.R.@

Ինչո՞վ բացատրել, որ Արեւմուտքի գրողների եւ մշակույթի որոշ գործիչներ Ստալինի օրոք ԽՍՀՄ այցելելուց հետո գրում էին «հաղթանակած սոցիալիզմի երկրի հաջողությունների» մասին հրճվանքով լի գրքեր: Ի՞նչ է սա. քաղաքական կուրությո՞ւն, ամբողջատիրական վարչակարգի էությունը տեսնելու անընդունակությո՞ւն: Հենվելով գլխավորապես անգլիական մեծահամբավ գրող Բեռնարդ Շոուի օրինակի վրա՝ այդ մասին իր կարծիքն է արտահայտում իտալական «Ունիտա» թերթը:

Հմայված օտարականները

Սովետների երկիր այցելած շատ նշանավոր մարդիկ չէին նկատում տիրող բռնի եւ գաղջ մթնոլորտը

Երբ 1931 թվականին Բեռնարդ Շոուն ժամանեց Մոսկվա, կայարանում նրան դիմավորեցին հազարավոր մարդիկ: Ռեստորանում գրողին զարմացրեց մի արտառոց հանգամանք. մատուցողներից շատերը նրա ստեղծագործությունների երկրպագուներն էին, եւ դա գրողին հանգեցրեց այն մտքին, թե *«Անգլիայում ծառաները այնքան էլ կրթված չեն, ինչպես իրենց խորհրդային գործընկերները»:*

Այն, որ ստալինյան Ռուսաստանում շատերն իրենց ժամանակը նվիրում էին գրականությանը, ավելի ուշ՝ 1932-ին, նշում էր նաեւ Արթուր Քեսլերը, այն ժամանակ դեռ կոմունիստ: Նա նկատեց, որ խորհրդային տնտեսություններում կամ խնջույքներում իրեն ուղեկցող մարդիկ, թվում էր, *«լավ ծանոթ էին իր գրքերին»:* Նմանապես զարմացած էր նաեւ Կառլո Լեւին, երբ համոզվեց, որ Մոսկվայում իրեն ամրացված «բարի դայակը» ամենեւին տգետ չէր եւ նույնիսկ ծանոթ էր իր գլուխգործոց *«Քրիստոսն իջեւանել է Էբոլիում»* գրքին:

Այսպիսի օրինակներ կարելի է շատ բերել: Այսպես, 50-ական թվականներին, դեռ վայրէջք չկատարած, Պեկինի օդանավակայանում Սիմոնա դը Բովուարը իմացավ, որ *«չին ժողովուրդն անհամբեր սպասում էր իր գալուն»:*

Անշուշտ, տանտիրոջ հյուրընկալությունը իզուր չէր վատնվում: Հաճախ այցերը վերածվում էին իսկական քաղաքական «ուխտագնացության»: Այս առիթով, հավանորեն, ամենակարեւորը եղավ Բեռնարդ Շոուի այցը: Արդյոք Շոուն չափից ավելի դյուրահավա՞տ մարդ էր: Շոուն ճանապարհորդում էր երեւակայելի, այլ ոչ թե «իրական սոցիալիզմի» իրական երկրում:

Շոուի գնահատականները ծանոթ են: Մաքսիմ Գորկին նրա կարծիքով *«դաժանության եւ անարդարության անհաշտ թշնամի է, մի մարդ, որը կարողանում է ամենախորը անհատի մոտ նկատել ամենաթանկ հատկանիշներ»:* Նրա համար Կրուպսկայան *«հեղափոխության հերոսուհի է»:* Երկուսի հետ էլ Շոուն հանդիպել էր Մոսկվայում: Գրողի վրա ամենամեծ տպավորությունն էր թողել Լենինի այրին, որը նրան հմայել էր իր *«անկաշկանդ ազնվությամբ»:*

Ինչպես միշտ, կուսակցական պայքարի եւ բանտարկությունների թերագնահատումը եղել էր «սոցիալական հսկան» այցելող մարդկանց բնորոշ առանձնահատկությունը: Անդրե Մալրոն տեսության մակարդակի էր հասցնում, ասենք, հետեւյալ միտքը. *«Ինչպես ինկվիզիցիան չխաթարեց քրիստոնեական ուսմունքը, այնպես էլ մոսկովյան դատավարությունները չնվազեցրին կոմունիզմի հմայքը»:* Նույն տեսակետին էր Շոուն: Ի դեմս ստալինյան դատաստանների եւ [illegible] աճող ալիքի, նա դրսեւորեց անվրդովություն: *«Հանցագործությունները, մեկնաբանում էր նա, ընթացիկ վերանորոգման պես են, որին Ռուսաստանը դիմում է կոմունիզմի պաշտպանության նպատակով»:* Ըստ այդ հայացքի, գաղտնի ոստիկանության գործողությունները դիտվում էր էթիկայի տեսակետից նույնիսկ գովելի:

«Մարդկայնորեն ինձ համար ամեն ինչ հասկանալի է, կարդում ենք նրա 1931 թ. գրված գրքերից մեկում: *Այստեղ զինված պահապանները լուծարում են շահագործողների եւ սպեկուլյանտների հրոսակախմբեր, որպեսզի աշխարհն ազնիվ մարդկանց համար լինի ավելի մաքուր եւ հանգիստ»:* Սակայն ամենազարմանալի զովասանքները հնչում են բանտային համակարգի հասցեին: Շոուն քրեական հանցագործների համար բանտերից մեկը նույնիսկ համեմատում է լոնդոնյան ամենածանրագին եւ ամենահաճելի զբոսայգիներից մեկի հետ՝ հրճվելով հարկադիր աշխատանքի ճամբարում հանգստի համար ստեղծված ձրի հնարավորություններով: Բրիտանական բազմաթիվ բանտերի եւ խորհրդային գաղութների միջեւ, Շոուի կարծիքով, գոյություն ունի մի ամբողջ անդունդ: *«Անգլիայում, գրում է նա, հանցագործը բանտ է ընկնում որպես մի նորմալ մարդ, իսկ այնտեղից դուրս գալիս իբրեւ քրեական հանցագործ: Ռուսաստանում նա բանտ է ընկնում որպես հանցագործ, իսկ դուրս գալիս, երբ նրան համոզել դրանում, որպես սովորական մարդ»:*

Դավիթ Աստորի՝ Շոուի անգլիացի բարեկամներից մեկի, որն ուղեկցում էր նրան ճանապարհորդության ժամանակ, կարծիքով Շոուն ԽՍՀՄ-ը համարում էր որպես *«իր հյուրասենյակի շարունակությունը»*՝ դիտելով այդ երկիրը իր սիրո զգացմունքների տեսակետից եւ «զուտ գրական» մոտեցումով: Սակայն դա ավելի շուտ կապիտալիզմի չընդունման եւ յուրահատուկ խենթության խառնուրդ էր, որը մեծ գրողին ստիպեց, օրինակ, իր ամբողջ սննդամթերքը վագոնի լուսամուտից դուրս շպրտել դեռ *«մինչեւ խորհրդային սահմանը հասնելը»*. նա համոզված էր, որ այն *«երբեք չի գա մի երկրում, որտեղ ամեն ինչ առատորեն կա»:*

Շոուի մարտնչող լավատեսությունը եւ ինքնավստահությունը դիմացան բազմաթիվ «փորձությունների», ներառյալ Ստալինի հետ հանդիպումը: Խորհրդային ղեկավարով անչափ հրճվելը ծածկվում էր մտավորականների «ընդհանուր հատկությունն» էր: Ստալինի այցելուներին ապշեցնում էր նրա հսկայական իշխանության զգաստության զուգակցումը ցուցադրական համեստության եւ պարզության հետ: Ստալինի հետ Շոուի հանդիպումը տեղի ունեցավ հուլիսի 29-ին: *«Ես սպասում էի տեսնել մի ռուս մեծի,* մի քանի ամիս անց հիշում էր Շոուն, *սակայն դրա փոխարեն իմ առջեւ կանգնեց ռոմանտիկ ննջ հայացքով մի վրացի ջենթլմեն: Նա ինձ թվում էր որպես արքեպիսկոպոսի ապօրինի որդի»:* Հանդիպման հովվերգականությունը խախտեց Նենսի Աստորը՝ գրողի բարեկամուհին, որը նրա հետ եկել էր Մոսկվա: *«Ե՞րբ կդադարեք,* հարցրեց նա, դիմելով Ստալինին, *սպանել մարդկանց, ինչպես ցարական Ռուսաստանում»:* Նրա զրուցակիցը պատասխանի փոխարեն սահմանափակվեց միայն առեղծվածային ժպիտով: ■

Մեր միջի «թուրքը»

Շմ. Կունձուլյանի խոհերից

Ես՝ Շմավոն Փարմուզի Կունձուլյանս, հազար տոկոսով համոզված եմ՝ Հայաստանի ազգաբնակչության մեծ մասը ներկայումս գտնվում է խորը թյուրիմացության մեջ, որը լավ բան չէ: Սա հայտարարում եմ ամենայն պատասխանատվությամբ՝ հաշվի առնելով մեր միկրոշրջանում վերջերս իմ կատարած հարցումները:

– Քաջքաչյան,– հարցրի այս ազգանունը կրող հարեւանիս, որ առանձնապես բարի մարդ չէ,– մեր մեջ թուրք կա՞:

– Չկա, Կունձուլյան,– վստահորեն պատասխանեց Քաջքաչյանը:

– Սաքո, դիմեցի Սարգիս անունով հարեւանիս, որ Քաջքաչյանի համեմատությամբ բարի մարդ է, մեր մեջ թուրք կա՞:

– Ոչ,– հստակ ասաց Սաքոն:

– Նապոլեոն,– հարցրի Հովհաննիսյան զարմանալի ազգանունն ունեցող հարեւանիս,– մեր մեջ թուրք կա՞:

– Չկա,– պատասխանեց Նապոլեոն Հովհաննիսյանը:– Վերջին թուրքը, թողնելով իր հյուղակը, գնաց ու հիմա ապրում է Բաքվի կամ Գանձակի հայի բնակարանում...

Գրեթե բոլոր հարեւաններիս տվել եմ վերոհիշյալ հարցը: Գրեթե բոլոր հարեւաններս առանց տատանման պատասխանել են, որ մեր մեջ թուրք չկա: Առաջին հայացքից սա անժխտելի փաստ է: Իսկապես, ընկ. Գորբաչովի «պերեստրոյկայի» շրջանում շատ կազմակերպված նրանք հեռացան մեր հանրապետությունից: Բայց եւ այնպես, մեր մեջ թուրքի գոյության հետ կապված խորը թյուրիմացություն կա: Ես գտնում եմ, որ մեր մեջ թուրք կա...

Մեր թաղում ուրիշ խոսակցություններ էլ են տեղի ունենում, որոնք գրեթե չեն տարբերվում խորհրդարանում տեղի ունեցածներից: Մեզ մոտ էլ ով խելքին ինչ փչում է, ելնում է ու ասում՝ առանց հաշվի առնելու դրա հետեւանքները: Բայց ես անպատասխանատու եղողների վերլուծությամբ չեմ ուզում շեղվել հիմնական թեմայից: Իսկ մեր հիմնական թեման, հիշո՞ւմ եք, սա էր՝ մեր մեջ թուրք կա՞, թե ոչ:

Երբ ձեզ էլ ուղղեմ այդ հարցը, համոզված եմ, դուք Քաջքաչյանի, Սաքոյի, Նապոլեոնի եւ մյուսների պես կպատասխանեք գոհունակությամբ, թե, ճիշտ է, մենք շրջապատված ենք թուրքերով, բայց մեր մեջ թուրք չկա: Քոչել են՝ իրենց նախնիների սովորության համաձայն:

Լավ, եղբայր, երբ մեր մեջ մեզ վնաս տվող թուրքեր չկան (իսկ այս ազգը կարծես ստեղծված է հայերիս վնասելու համար), ապա ո՞վ է մի կիլոգրամանոց հացի փոխարեն կեսկիլոյանոց թխում ու վաճառում տնտեսական ծանր վիճակում գտնվող ժողովրդին: Չէ՞ որ միայն թշնամին կարող է այդպիսի բան անել:

Լավ, եղբայր, երբ մեր մեջ թուրք չկա, ո՞վ է, ծանրաժամից օգտվելով, արհեստականորեն բարձրացնում լայն սպառման ապրանքների գները, ո՞վ է գործի մեջ դրած յուրաքանչյուր ռուբլուց փորձում երկու-երեք ռուբլի շահույթ ստանալ: Չէ՞ որ այսպիսի «բիզնես» միայն թշնամին է անում:

Լավ, եղբայր, երբ մեր մեջ թուրք չկա, ո՞վ է զինվորները մարտական զենքով կրակում փողոցներում՝ փչացնելով մեր լարված նյարդերը ու փամփուշտները, որոնց կարիքը զգացվում է Արցախում եւ սահմանամերձ շրջաններում: Չէ՞ որ միայն թշնամին կարող է երկրի կյանքը ապակայունացնող այդպիսի բաներ անել:

Լավ, եղբայր, երբ մեր մեջ թուրք չկա, ո՞վ է վայրենաբար ջարդում մեր հին ու նոր հուշարձանները, նախորդ տարիներին կառուցվածը, անխնա կտրում ծառերը, իր կոտեջի համար հազարներ փչացնում: Եւ, վերջապես, ո՞վ է մեր ոսկին, ազգային հարստությունը փորձում տանել արտասահման տեղի փալաս-փուլուսի, օղը պատականող պղյան ավտոմեքենաների հետ փոխանակելու համար...

Ես՝ Շմավոն Կունձուլյանս, կարող եմ անվերջ շարունակել մեր ժողովրդի նկատմամբ կատարվող հանցանքների ու զանցանքների ցուցակը: Կարծում եմ, դուք էլ ավելացնելու բան կունենաք: Բայց դա չէ կարեւորը: Կարեւորն այն է, որ մեր մեջ «թուրք» կա, որը պակաս վտանգավոր չէ, քան նա, ով հիմա մինչեւ ատամները զինված կանգնած է սահմանագլխին եւ զոր ու գիշեր մտածում է՝ ինչպես վնասել մեզ... ■

Հազար ու մի ինչու

Կամ միամիտ բացականչություններ

❖ Բյուրոկրատներ կան, իհարկե, բոլոր երկրներում: Նույնիսկ՝ Պապուա-Գվինեայում: Բայց ինչո՞ւ ամենաթթամիտ ու ամենաագահ բյուրոկրատները բաժին են ընկել խորհրդային տառապյալ ժողովրդին:

❖ Ինչո՞ւ ենք մենք տաղանդավոր երգիչներին ծափահարում, իսկ ապաշնորհներին՝ ոչ: Բա սրանք մեղք չե՞ն. բավական չէ, որ մայր բնությունը շնորհք չի տվել, դեռ մենք էլ վատ ենք վերաբերվում:

❖ Ինչո՞ւ ամեն մի զինվոր պետք է երազի գեներալ դառնալու մասին: Իմ կարծիքով, դա դժվար թե որեւէ լավ բանի հասցնի:

❖ Ինչո՞ւ է ոմանց իրենց գտածն ավելի քիչ ուրախացնում, քան ուրիշի կորցրածը:

❖ Ինչո՞ւ են տղերքը իրենց համոզում, թե գեղեցիկները, որպես կանոն, խելացի չեն:

ԳՈՒՐԳԵՆ ԳԱԼՍՏՅԱՆ

ՇԱԽՄԱՏ ՇԱԽՄԱՏ ՇԱԽՄԱՏ ՇԱԽՄԱՏ ՇԱԽՄԱՏ ՇԱԽՄԱՏ ՇԱԽՄԱՏ

Շախմատային առաջին պարտիան ռեստորանում

Ռոբերտ Ֆիշերը դուրս եկավ ընդհատակից

Իր կյանքն ապահովագրելով երեք միլիոն դոլլարով, Փարիզից Բելգրադ ժամանեց գրոսմայստեր Բորիս Սպասկին: Շախմատիստի ապահովագրության վերաբերյալ կանխատեսությունը զուր չէր: Նախկին Հարավսլավիայի տարածքում քաղաքացիական պատերազմը շարունակվում է: Իսկ նրա սահմաններից դուրս ամեն օր քննարկվում են Սերբիայում եւ Չեռնոգորիայում՝ այնտեղ, որտեղ տեղի կունենա Ֆիշեր-Սպասկի մրցամարտը, ռազմական օբյեկտների ռմբակոծման ծրագրերը:

Շախմատային մենամարտի մասնակիցները եւ նրա կազմակերպիչները, հյուրերը, որոնք արդեն հյուրանոցներում տեղ են վարձում, հույսով են, որ ռազմական գործողությունները կխուսափեն իրենցից եւ չեն խանգարի «դարի մրցամարտին»: Առայժմ վտանգն ավելի շատ է ուրիշ կողմից՝ հանկարծ մրցակիցները չփոխեն իրենց մտադրությունը, ինչպես դա բազմիցս արել է անգուշակելի Ռոբերտ Ֆիշերը:

Սակայն համառ ամերիկացին իրեն պահում է սովորական, ոչ մի րոպե չի բաժանվում շախմատից, զբոսնում է Բելգրադով, ոչ ոքից չի խուսափում: Վերջերս Ռոբերտը կերպաս գնեց եւ պատվիրեց միանգամից հինգ կոստյում (դեռ 1968-ի մրցաշարում Վինկովցի քաղաքում, որտեղ նա բաժանեց 4-5-րդ տեղը, Բոբին տեղի դերձակին պատվիրեց մի կոստյում եւ մինչեւ հիմա հիշում է աշխատանքի բարձր որակի մասին):

Այնպես որ, մրցախաղի կազմակերպիչ բանկատեր Վասիլեւիչի մոտ, ինչպես ասում են, «ամեն ինչ կարգին է»: Ճիշտ է, ամպերը մի քիչ կուտակվեցին, սակայն ոչ թե Բելգրադում, այլ ավելի հեռու՝ ԱՄՆ-ի կոնգրեսում: Մի քանի կոնգրեսականներ հանկարծ հայտարարեցին, թե ինչի՞ հիման վրա ամերիկյան քաղաքացին կոպիտ կերպով խախտում է խառնվարար Հարավսլավիայի վերաբերյալ Անվտանգության խորհրդի սանկցիան: Միգուցե նրան վերադարձնել տո՞ւն: Ամերիկյան թերթերում Ֆիշերի շախմատային վերադարձը գնահատում են տարբեր կերպ: Ոմանք բնական համարեցին ամուսնության շեմին երեք միլիոն դոլլար շահելու ձգտումը: Մամուլի այլ օրգաններ Ֆիշերի այցը Հարավսլավիա գնահատեցին որպես քաղաքական քայլ, իսկ բանկատեր Վասիլեւիչին նշեցին որպես սերբ նախագահի բարեկամ (պարզվեց, որ նրանք ծանոթ էլ չեն):

Ռեյկյավիկում բաժանվելուց քսան տարի հետո Ֆիշերը եւ Սպասկին հանդիպեցին բելգրադյան Սկադարլիա փողոցի վրա գտնվող «Երկու եղնիկ» ռեստորանում: Նրանք ողջագուրվեցին՝ ջերմորեն ողջունելով միմյանց: Սակայն մի քանի րոպեից մոռացան պատվիրած ճաշերը՝ Բոբին գրպանից հանեց շախմատը: Նույնիսկ քսան տարի անց երկուսն էլ հիշողության մեջ պահում են այն մենամարտի պարտիաները:

Սպասկու շտաբում աշխատելու համաձայնություն տվեց հարավսլավացի գրոսմայստեր Բորիսլավ Իվկովը, նա, որի հետ Ֆիշերը Վինկովցում գնաց կուսյում պարտվելով: Ֆիշերի մարզական Ֆիլիպինցի գրոսմայստեր Էուխենիո Թորեն է, որը պատկանում է Ֆիշերի [illegible] բարեկամների նեղ շրջանակին, որոնց նկատմամբ Ֆիշերը ինքնամեկուսացման տարիներին չկորցրեց վստահությունը: Մրցամարտը դատելու է գերմանացի Լոթար Շմիդը, որը Ռեյկյավիկի մենամարտի գլխավոր դատավորն էր:

Այս օրերի ծրագրերը հետեւյալն են. պատվիրված կոստյումների ստացման դեպքում Ֆիշերը իր հարսնացու Զիտայի հետ մտադիր է մեկնել Սուրբ Ստեփանոս կղզի եւ այնտեղ շարունակել նախապատրաստությունը մրցամարտին: Սպասկին մնում է Բելգրադում: Կծանոթանա քաղաքին, կզբաղվի իր [illegible] ձեւավորմամբ եւ կսպասի կնոջ ժամանմանը:

Բաժինը վարում է Սուրեն ԲԱՂԴԱՍԱՐՅԱՆԸ

Բրիջի անդրանիկ Նավասարդյան մրցաշարն ավարտվեց

Օգոստոսի 16-ին Երեւանի Շելյաբենկոյի անվան թիվ 42 դպրոցում տեղի ունեցավ բրիջի անդրանիկ Նավասարդյան մրցաշարը (զույգային ձեւ), որն այսուհետեւ կանցկացվի ամեն տարի: Հաղթեց Աշտարակ քաղաքի Սամվել Աբրահամյան-Կարապետ Թովմասյան (շախմատիստներ) զույգը:

Այս գեղեցիկ, մտավոր մարզաձեւը Հայաստանում դժվարությամբ է զարգանում, որովհետեւ թղթախաղ լինելով՝ թյուրիմացաբար շաղկապվում է մոլախաղ հասկացության հետ, մինչդեռ այն շախմատի քույրն է եւ որոշ երկրներում (Շվեդիա, Իռլանդիա) դասավանդվում է հանրակրթական դպրոցներում ու ռազմական ակադեմիաներում (ԱՄՆ, Անգլիա եւ այլն):

Գովելի է Երեւանի Սպանդարյանի շրջանի ժողկրթբաժնի ղեկավարների (Հովհաննիսյան, Միքայելյան), թիվ 42 դպրոցի տնօրենի (Գարիկ Գրիգորյան), հովանավորների (Հայկական ապրանքափոխանակման բորսա, Սասունցի-1 ձեռնարկություն, տնօրեն Պողոսյան) խիզախությունը, որոնք չվախեցան մոլախաղ տարածելու մեղադրանքներից եւ սատար կանգնեցին հայ բրիջիստներին, որոնք այժմ մարզասրահ ունեն Շելյաբենկոյի անվան դպրոցում: Ցանկացողները կարող են կիրակի օրերը ժամը 11-ից գալ այնտեղ սովորելու եւ մարզվելու (Մաշտոցի 5/2):

ԴԱՎԻԹ ՄՈՒՐԱԴՅԱՆ

digitised by A.R.A.R.@

«ԱՍԱԼԱ»ն դարձյալ թուրքական մամուլի թիրախ

Գաղտնի կազմակերպությունը հերքում է սալիս

Թուրքական «Միլլիյեթ» օրաթերթի հուլիսի 24-ի համարում հրապարակվել է մի լուր, ուր ասվում է, թե իբր ԱՍԱԼԱ-ի (Հայաստանի ազատագրության հայ գաղտնի բանակ) անդամ ղրն. Մոնթե Մելքոնյանին Հայաստանի պաշտպանության նախարարությունը նշանակել է Ղարաբաղի զինյալ ուժերի գլխավոր հրամանատար»: Թերթի նշվում է նաեւ վերոհիշյալի մինչ օրս կատարած «հակաթուրքական արարքները»:

Խիստ կասկածանքով եւ զարմանքով մոտենալով այս լուրի լրջությանը, մենք այսուհանդերձ դիմեցինք պաշտպանության նախարարություն, մանրամասներ իմանալու նպատակով:

Նախարարության մամուլի ծառայությունը, այս լուրը կեղծոս սուտ որակելով, ասաց, թե *«Արցախում չկա զինված ուժերի գլխավոր հրամանատարի պաշտոն, այլ կա Արցախի պաշտպանության պետական կոմիտե եւ Արցախի պաշտպանության նախարար, որոնք, ինչպես գիտեք, արցախցիներ են: Իսկ Հայաստանում, ազգային դոկտրինայի համաձայն, զինված ուժերի գլխավոր հրամանատար կարող է լինել միայն ու միայն հանրապետության նախագահը: Բացի դրանից, Հայաստանի զինված ուժերի հրամանատարն է գեներալ-լեյտենանտ Նորատ Տեր-Գրիգորյանը»:*

Մյուս կողմից, երբ հնարավորություններ էինք որոնում դիմել վերոհիշյալ կազմակերպությանը եւ խնդրո առարկա անձին, հանկարծ արտասահմանից ստացված նախ հեռախոսազանգով, հետո մի հեռագրով հարցն այլ բնույթ ստացավ:

«Հայաստանի ազատագրության հայ գաղտնի բանակ»ի բանբեր ներկայացող Հրանտ Գեւորգյանը հայտնեց, թե Հ. Ա. Հ. Գ. բանակը ներկայացնում է, թե *«Մոնթե Մելքոնյանը կապ չունի կազմակերպության հետ, առավել եւս, որ նա դավաճանական արարք է գործել կազմակերպության դեմ»:*

Հեռախոսում ու հեռագրում ասվում է նաեւ, թե *«այսօր նրա (Մոնթե Մելքոնյանի) արարքների ամբողջ պատասխանատվությունը կրում է Հայաստանի պաշտպանության նախարար Վազգեն Սարգսյանը, որի հովանավորությամբ եւ աջակցությամբ սույն անձը շարունակում է իր արկածախնդրական ու շահադիտական արարքները, որոնք միջազգային գետնի վրա միայն ու միայն կարող են ծառայել արցախյան ազգային ազատագրական պայքարի այն խեղաթյուրման փորձերին, որոնք արվում են թուրքերի կողմից»:*

Այս դեպքում իր վկայությունն առավել անհրաժեշտ դարձնող Մոնթե Մելքոնյանի հետ հնարավոր չեղավ կապ հաստատել:

ՌԱՖՖԻ ՀԵՐՄՈՆ ԱՐԱՔՍ

Թուրքիան մեղադրում է աբխազ անջատողականներին

Ինչպես հաղորդեցին Վրաստանի արտգործնախարարությունում, օգոստոսի 20-ին Թուրքիայի արտաքին քաղաքական գերատեսչությունը հանդես է եկել Աբխազիայում տեղի ունեցող իրադարձությունների կապակցությամբ հայտարարությամբ: Փաստաթղթում թուրքական կողմը մեղադրում է աբխազական ղեկավարության գործողությունները, որոնք, Թուրքիայի կարծիքով, նպատակ ունեն փլուզել Վրաստանը: Հայտարարության մեջ նշվում է, թե Թուրքիան կճանաչեր Աբխազիան միայն Վրաստանի կազմում: ■

Ռուսաստանը պահանջում է ազատ արձակել իր զինծառայողներին

Ռուսաստանի պաշտպանության նախարարությունը պահանջել է անհապաղ ազատ արձակել ռուսաստանցի 2 սպաների, որոնք օգոստոսի 11-ին առօրինի ձերբակալվել էին ադրբեջանական Քյուրդամիր քաղաքում, հաղորդեցին Ռուսաստանի ազգային գերատեսչության մամուլի կենտրոնում: Ինչպես հայտարարել է ադրբեջանական կողմը, նրանք ձերբակալվել էին լրտեսության մեղադրանքով:

Պաշտպանության նախարարությունում գտնում են, որ այդպիսի մեղադրանքները «ոչ մի հիմք չունեն», քանի որ այդ սպաները մինչեւ վերջին ժամանակներս ծառայել են Ադրբեջանից Ռուսաստան տեղափոխված օդուժի զորամասում եւ Քյուրդամիրում էին գտնվում ծառայողական գործողմամբ՝ գույքային հարցերը լուծելու նպատակով:

Ձերբակալված սպաների ճակատագիրը եւ գտնվելու վայրը հայտնի չեն: Ռուսաստանի պաշտպանության նախարարությունում ենթադրում են, որ նրանց պահում են որպես պատանդ եւ գտնում են, որ նմանատիպ գործողությունները «անթույլատրելի են»: ■

«Սխալմամբ» անցել է Հայաստանի սահմանը

Պոլսում լույս տեսնող «Մարմարա» օրաթերթը գրում է, թե Կարսի Գյոլդալ գյուղի բնակիչներից Հիքմեթ Կարաբուլուտ անունով մի թուրք իր ոչխարները արածեցնելու ժամանակ սխալմամբ անցել է Հայաստանի սահմանը եւ անմիջապես ձերբակալվել 3 հայ ձիավոր երկրապահների կողմից: Կարաբուլուտը 3 օր Հայաստանում հարցաքննության ենթարկվելուց հետո վերադարձվել է թուրքական իշխանություններին, Կարսի նահանգապետի դիմումների հիման վրա:

Կարաբուլուտը հայտնել է, թե անձրեւի ու մառախուղի հետեւանքով շփոթել է ճանապարհը: Նա 3 օր հարցաքննվել է սահմանամերձ մի պահականոցում, որտեղ հայ ոստիկանները շարունակ իրեն հարց են տվել, թե ինչո՞ւ էր անցել Հայաստանի սահմանը:

Հիքմեթ Կարաբուլուտն արդեն Թուրքիայում հայտարարել է, թե այլեւս երբեք չի մոտենալու Հայաստանի սահմանին: ■

Խորհրդարանական ընտրությունների նախօրյակին եռօրյա գործադուլ Լիբանանի քրիստոնեական շրջաններում

20 տարվա ընդմիջումից հետո, վաղը՝ կիրակի, Լիբանանում կայանալու են խորհրդարանական առաջին ընտրությունները համաձայն Թաէֆի արաբական համաժողովից բխած որոշման, որտեղ նախատեսվում է 128 հոգանոց նոր խորհրդարանում (նախապես՝ 108) աթոռները հավասար չափով բաժանել քրիստոնյաների եւ իսլամների միջեւ:

Սակայն քրիստոնեական շրջանակները դժգոհ են նման կարգադրությունից եւ վախ ունեն, որ երկրում սիրիական զինյալ ուժերի ներկայության պայմաններում սիրիամետ խորհրդարան կստեղծվի: Հետեւապար, հայտարարված է եռօրյա գործադուլ, որն սկսվեց երեկ, Լիբանանի քրիստոնեաբնակ բազմաթիվ շրջաններում, այդ թվում եւ հայաբնակ թաղամասերում:

Քրիստոնեական քաղաքական կազմակերպությունների մեջ կարեւորագույն՝ փաղանգավոր կուսակցության նախագահ Ժորժ Սաադեն երեկ պահանջեց, որ ընտրությունները հետաձգվեն մինչեւ սեպտեմբերի վերջը, երբ սիրիական ուժերը, ինչպես նախատեսված է Թաէֆի համաձայնության մեջ, հեռացած լինեն երկրից:

Անհամաձայնություն է տիրում Լիբանանի հայկական երեք կուսակցությունների միջեւ: Ընտրական դաշինք են կազմել ՀՅԴ-ը եւ ՍԴՀԿ-ը, որոնք կողմ են ընտրությունների կայացմանը, մինչ Ռամկավար ազատական կուսակցությունը կողմնակից է հետաձգման: Լիբանանահայ համայնքը խորհրդարանում ունի 5 պատգամավոր ընտրելու իրավունք: ■

Ռ. Հովհաննիսյանը Բալթիայում

Երեկ Հայաստանի արտգործնախարար Րաֆֆի Հովհաննիսյանը մեկնել է Բալթիայի երկրներ: Հայաստանի արտաքին քաղաքական գերատեսչության ղեկավարը կայցելի Լատվիա եւ Էստոնիա, որոնց հետ Հայաստանը մտադիր է հաստատել դիվանագիտական հարաբերություններ: ■

Ղազախստանն օգնում է Ղրղզստանի տուժածներին

Ղրղզստանի նախագահը, կառավարությունը եւ Գերագույն խորհուրդը ցավակցություն են հայտնել օգոստոսի 19-ին տեղի ունեցած երկրաշարժի զոհվածների հարազատներին: Ստացված տվյալների համաձայն, զոհվել եւ անհայտ կորել է 50 մարդ: Դրա հետ մեկտեղ, ինչպես հաղորդեցին «ԻՏԱՌ»-ին աղետի հետեւանքների վերացման շտաբում, զոհվածների թիվը կարող է եւ ավելին լինել, քանի որ ոչ մի հնարավորություն չկա քանդել հզոր լեռնային փլվածքները, որոնց տակ կարող էին մնալ հովիվների ընտանիքները: Ղրղզստանի կառավարությունը հայտարարել է, որ բոլոր ջանքերը կձեռնարկվեն տուժածներին օգնելու համար:

Օգնության մասին Ղրղզստանի խնդրանքին առաջինը արձագանքել է հարեւան Ղազախստանը, որը տրամադրել է 50 երկաթուղային գիստեռն վառելանյութ եւ վրաններ: Այդ մասին հաղորդել է Ղրղզստանի նախագահի մամուլի ծառայությունը: ■

Լուրերի Հույլ

Թուրքմենստանում անկում

1992 թ. առաջին կիսամյակում Թուրքմենստանի ձեռնարկությունները թողարկել են 40,7 միլիարդ ռուբլու արդյունաբերական արտադրանք: Ինչպես հաղորդեց հանրապետության պետվիճկոմը, արտադրության ծավալն արդյունաբերությունում 1991 թ. համեմատությամբ նվազել է 16,5 տոկոսով: Անկում է նկատվում մեքենաշինության, գազի, քիմիական, նավթաքիմիական, կահույքի, տրիկոտաժի, մորթեղենի եւ հրուշակեղենի արդյունաբերությունում: Թուրքմենստանի վառելիքաէներգետիկ համալիրի ձեռնարկությունները արտահանել են 30,5 միլիարդ խորանարդ մետր գազ եւ 2,7 միլիոն տոննա նավթ: Այսինքն՝ անցյալ տարվա համեմատությամբ 27,9 եւ 1,1 տոկոս պակաս: Տարվա սկզբից սպառողներին չի առաքվել 229,6 միլիոն ռուբլու արտադրանք: ■

Բալթյան երկրները վճռական

Լիտվան, Լատվիան եւ Էստոնիան առաջարկել են ՄԱԿ-ի Գլխավոր համաժողովի 47-րդ նստաշրջանի օրակարգ մտցնել լրացուցիչ կետ՝ անվերապահորեն դուրս հանել Բալթյան երկրների տարածքից բոլոր օտարերկրյա զորքերը: Ինչպես հաղորդեցին Նյու Յորքում տեղակայված ՄԱԿ-ի ղեկավար կայանից, երեք պետությունները այդ խնդրանքով պաշտոնական նամակ են հղել ՄԱԿ-ի գլխավոր քարտուղարին: ■

Պայթյուններ Բաքվում

Օգոստոսի լույս 21-ի գիշերը ժամը 1-ից մինչեւ 5-ը Բաքվի Գյուղդեկ արվարձանում գտնվող ռազմական պահեստում մի շարք պայթյուններ են տեղի ունեցել: Ադրբեջանի պաշտպանության նախարարությունում «ԻՏԱՌ»-ին հաղորդեցին, որ պայթում էր զինամթերքը: Հետաքննությունը շարունակվում է: Միջադեպի եւ պատճառների մասին չի հաղորդվում: ■

Ազգային դաշինք պատգամավորական միությունը օգոստոսի 24-ին, ժամը 12:00-ին հրավիրում է դաշինքի անդամ պատգամավորների խորհրդակցություն, որը կկայանա Գերագույն խորհրդի շենքի 252 սենյակում:

Ցանկալի է նաեւ Գխ մյուս պատգամավորների մասնակցությունը:

Լուրերը՝ Interfax-ի, «Նոյան»-ի եւ մեր թղթակիցների

Ավմականների հետ միջադեպերը շարունակվում են

Օգոստոսի 20-ին Ազգային Ինքնորոշում Միավորումը մամուլի ասուլիս էր կազմակերպել կալված ԱԻՄ-ի անդամների դեմ հարձակման դեպքի եւ դրա հետաքննության ընթացքի հետ: ԱԻՄ-ի նախագահական աշխատանքի անդամ Գ. Գրիգորյանը տեղեկացրեց, որ գործը վարող Էրեբունու ներքին գործերի բաժնի քննիչ Ալավերդյանը հարցաքննել է ԱԻՄ-ի նախագահ Արմեն Զաքիկյանին եւ Աշոտ Աբրահամյանին (վերջինիս հիվանդանոցում): Հետաքննությունը վարողները նախնական կարծիք են հայտնել, որ կանխամտածված սպանության փորձ է կատարվել:

Ավմականների նախորդ օրը հայտնած կարծիքը, թե գործ ունենք քաղաքական ահաբեկչության ակտի հետ, ավելի էր ամրապնդվել: Ասուլիսում լրագրողներին տեղեկացրին, թե օգոստոսի 19-ի երեկոյան մի նոր միջադեպ է տեղի ունեցել ԱԻՄ-ի լրատվական կենտրոնի աշխատակիցների հետ: Լրագրողներ Ա. Էվոյանը, Ա. Խաչյանը, Ա. Հովհաննիսյանը նախորդ օրվա դեպքի հետ կապված հայտարարության տեսաժապավենը տարել են հեռուստառադիոհաղորդումների պետական վարչություն: Վարչությունում, մինչ կպարզվեր ժապավենի ճակատագիրը, մի քանի անծանոթ երիտասարդներ վեճ են հրահրել: Փոխադարձ վիրավորանքներից եւ քաշքշուկներից հետո անծանոթներից մեկը (ավմականները ենթադրում են՝ հեռուստավարչության նախագահ Ս. Գեւորգյանի վարորդը) հրազենով կրակել է առաստաղին, ապա զենքը ուղղել լրագրողների վրա: Հաղորդվեց նաեւ, որ հերթապահ ոստիկանները ոչինչ չեն ձեռնարկել, չեն միջամտել դեպքին, իսկ Ս. Գեւորգյանն ակտիվորեն մասնակցել է այս միջադեպին:

Փորձեցինք կապվել հեռուստառադիոհաղորդումների պետական վարչության, որտեղից վերոշարադրյալը որակեցին որպես հերյուրանք (իբր վեճը ծագել է ավմականների մեղքով), իսկ կրակոցի փաստը՝ որպես կեղծիք:

Ա. Օ.

CEMA
CENTRE DE MANAGEMENT D'ARMENIE

ՀՀ առեւտրաարդյունաբերական պալատը եւ ֆրանսիական «ԺԻԱ» հայկական միջմասնագիտական միությունը

տեղեկացնում են, որ 1992 թ. սեպտեմբերից իր ուսումնական երկրորդ տարին է սկսում Հայաստանի Մենեջմենթի «Սեմա» կենտրոնը, որի խնդիրն է պատրաստել մենեջմենթի բնագավառի կադրեր:

Դասախոսությունները բաղկացած կլինեն 13 մոդուլներից, յուրաքանչյուրը մեկ շաբաթ տեւողությամբ: Դասընթացներն ապահովված են սինխրոն թարգմանությամբ: Դասընթացները կանցկացնեն Ֆրանսիայի փորձառու մասնագետները: ՍԵՄԱ կենտրոնը ձեր ուշադրությունն է հրավիրում այն փաստի վրա, որ ուսումնական տարվա վերջում դասախոսությունների ողջ ընթացքին մասնակցած ունկնդիրներին կընձեռվի հիանալի հնարավորություն մեկնել Ֆրանսիա՝ վերապատրաստման: Հիշեցնում ենք նաեւ, որ «ՍԵՄԱ» կենտրոնին կից գործում են ֆրանսերենի դասընթացներ:

Մանրամասն տեղեկությունների համար զանգահարել 56 51 94, Հայաստանի Հանրապետության Առեւտրաարդյունաբերական պալատ, Հանգեն՝ Հանրապետության 39

Ազգ

Հիմնադիր եւ հրատարակիչ «Ազգ» թերթի հիմնադիր խորհուրդ

Գլխաւոր խմբագիր
ՅԱԿՈԲ ԱՒԵՏԻՔԵԱՆ

Խմբագիր
ՀԱՄԼԵՏ ԳԱՍՊԱՐԵԱՆ

Տնօրէն ՍԱՐԳԻՍ ՍԱՐԳՍԵԱՆ

52.16.35 գլխ. խմբ.
58.18.41 խմբագիր
56.28.63 տնօրէն

Apple® Macintosh®
համակարգչային շարուածքը «Ազգ» թերթի

Azg Bi-daily, 47 Hanrapetoutian st., Yerevan, Armenia, 375010
Editor H. AVEDIKIAN

ՀՀ նախարարների խորհրդին առընթեր «Պարբերական» հրատ. տպարան, Երեւան-23, Արշակունեաց 2

Գրանցման թիւ 65
Տպաքանակ 20 000
Ստորագրուած է տպագրութեան 21.08.1992

Դասիչ 69149
Պատուէր 1529

digitised by A.R.A.R.@